ZAŁĄCZNIK NR 3

AUTOREFERAT

1. IMIĘ I NAZWISKO

dr Agnieszka Bielawska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa

2. POSIADANE DYPLOMY, STOPNIE NAUKOWE – Z PODANIEM NAZWY, MIEJSCA I ROKU ICH UZYSKANIA ORAZ TYTUŁU ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Studia wyższe magisterskie ukończyłam z wyróżnieniem w czerwcu 2001 r. na kierunku filozofia w Instytucie Filozofii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Ich zwieńczeniem była obrona pracy magisterskiej pt. „Jezus Chrystus u św. Augustyna i Marcina Lutra" napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Janusza Wiśniewskiego. Bezpośrednio po studiach otrzymałam jednosemestralne stypendium *Kontakt-Stipendium des DAAD*, które powiązane było z wyjazdem na Uniwersytet Poczdamski w Niemczech. Następnie od kwietnia do września 2002 r. otrzymywałam stypendium *Akademischen Auslandsamt* Uniwersytetu Poczdamskiego. Oba stypendia umożliwiły mi naukę języka niemieckiego (w sumie otrzymałam dyplomy z trzech kursów językowych: „*Deutsch als Fremdsprache – Aufbaukurs I*", „*Deutsch als Fremdsprache – Grammatik*" oraz „*Deutsch als Fremdsprache – Aufbaukurs II*"), nawiązywanie kontaktów naukowych oraz zbieranie materiałów do doktoratu.

W październiku 2003 r., po dwóch latach pobytu w Poczdamie, rozpoczęłam studia doktoranckie na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Studia realizowane były na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu oraz w Collegium Polonicum w Słubicach. W czasie ich trwania ukończyłam również roczne studia podyplomowe z zakresu Administracja europejska, które odbywały się na *Fachchochschule für Verwaltung und Rechtpflege* w Berlinie oraz na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (maj 2006 r.). Odbyłam także praktykę w Urzędzie Miejskim w Słubicach w Biurze Integracji Europejskiej i Realizacji Projektów (listopad-grudzień 2005 r.). Ponadto uczestniczyłam w seminarium dofinansowanym ze środków Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży, które zorganizowane zostało w Mikuszewie przez Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży w Mikuszewie i *Hoch Drei e.V* z Poczdamu (marzec 2004 r.).

11 czerwca 2007 r. obroniłam napisaną pod kierunkiem prof. dra hab. J. Wiśniewskiego rozprawę doktorską pt. „Kościół rzymskokatolicki i ewangelicki w RFN wobec integracji Polski z Unią Europejską" otrzymując tytuł doktora nauk o polityce. Doświadczenia i umiejętności zdobyte podczas studiów doktoranckich oraz podyplomowych odbywanych w Polsce i w Niemczech okazały się być bardzo cenne w ramach dalszej pracy zawodowej, zarówno naukowej, jak i dydaktycznej.

W czerwcu 2016 r. ukończyłam kurs pt. „Kształcenie na odległość. Prowadzenie zajęć dydaktycznych na platformie Moodle", który umożliwia mi przeprowadzanie zajęć w systemie e-learning.

3. INFORMACJA O DOTYCHCZASOWYM ZATRUDNIENIU W JEDNOSTKACH NAUKOWYCH

Po obronie pracy doktorskiej w 2007 r. zostałam zatrudniona w wymiarze pełnego etatu w Collegium Polonicum w Słubicach na stanowisku adiunkta (umowę o pracę z UAM

A. Bielawska

zawarłam 7 sierpnia 2007 r., obowiązywała ona do 30 września 2008 r.). Od 1 października 2008 r. do 30 września 2018 r. zatrudniona byłam w wymiarze pełnego etatu na stanowisku adiunkta na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. W tym czasie prowadziłam również zajęcia dydaktyczne na Wyższej Szkole Biznesu w Gorzowie Wlkp. (październik 2008 r. – luty 2009 r.). Od 1 października 2018 r. zatrudniona jestem w pełnym wymiarze na stanowisku starszego wykładowcy na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM.

4. WSKAZANIE OSIĄGNIĘCIA WYNIKAJĄCEGO Z ART. 16 UST. 2 USTAWY Z DNIA 14 MARCA 2003 R. O STOPNIACH NAUKOWYCH I TYTULE NAUKOWYM ORAZ O STOPNIACH I TYTULE W ZAKRESIE SZTUKI (DZ. U. 2017 R. POZ. 1789)

Jako osiągnięcie stanowiące podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazuję monografię zatytułowaną ***Koncepcja unii politycznej niemieckiej chadecji na tle politycznego i gospodarczego rozwoju Unii Europejskiej (1990-2017)***, która ukazała się w 2019 r. nakładem Wydawnictwa Naukowego WNPiD UAM oraz **cykl 9 monotematycznych artykułów naukowych poświęconych różnym aspektom polityki europejskiej niemieckich partii chadeckich**.

a) tytuł osiągnięcia naukowego

Polityka europejska niemieckich partii chadeckich po zjednoczeniu Niemiec

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa)

Monografia:

- A. Bielawska (2019), *Koncepcja unii politycznej niemieckiej chadecji na tle politycznego i gospodarczego rozwoju Unii Europejskiej (1990-2017)*, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań, recenzenci: prof. nadzw. dr hab. Beata Molo, dr hab. Aleksandra Kruk.

Rozdziały w monografiach:

- A. Bielawska (2018), *Polityka europejska w programach partyjnych oraz uchwałach niemieckiej chadecji w kontekście wyborów do Bundestagu w 2017 r.*, [w:] *Wybory w Niemczech w 2017 roku z perspektywy politologicznej*, A. Kruk, H. Wyligała (red.), Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław, recenzent: dr hab. Katarzyna Gelles.
- A. Bielawska (2014), *RFN wobec kryzysu państw członkowskich Unii Europejskiej (2010-2012)*, [w:] *Unia Europejska w czasach kryzysu*, M. Musiał-Karg (red.), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań, recenzent: prof. dr hab. Tadeusz Wallas.
- A. Bielawska (2012), *Angela Merkel – kanclerz na kryzysy Unii Europejskiej?*, [w:] *Gender jako determinanta w przestrzeni prywatnej i publicznej*, A. Balczyńska-Kosman, I. Andruszkiewicz, J. Kałużna, E. Kania (red.), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań, recenzent: prof. dr hab. Tadeusz Wallas.
- A. Bielawska (2011), *Niemcy jako adwokat Polski na drodze do Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej*, [w:] *Spotkania polsko-niemieckie*, D. Kawa (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, recenzenci: prof. dr hab. Roman Tomaszewski, prof. dr hab. Mieczysław Wojciechowski.
- A. Bielawska (2010), *Kanclerz Angela Merkel a stosunki polsko-niemieckie w latach 2005-2009*, [w:] *Kobiety we współczesnym świecie*, M. Musiał-Karg, B. Secler (red.),

A. Bielawska

Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań, recenzent: prof. dr hab. Andrzej Stelmach.

Artykuły w czasopismach naukowych:

- A. Bielawska (2018), *Angela Merkel wobec napływu syryjskich imigrantów do RFN w latach 2015-2017*, „Przegląd Zachodni" nr 2, Poznań, recenzenci: prof. dr hab. Michał Chmara, prof. dr hab. Bożena Górczyńska-Przybyłowicz, dr Bernadette Jonda, prof.dr hab. Bogdan Koszel, prof. dr hab. Albert Kotowski, dr Matthias Kneip, dr Peter Oliver Loew, prof. dr hab. Henadz Sahanowicz, prof. dr Renata Schaefer, prof. dr hab. Janusz J. Węc.
- A. Bielawska (2017), *Ostpolitik Angeli Merkel w obliczu kryzysu na Ukrainie*, „Przegląd Zachodni" nr 1, Poznań, recenzenci: j.w.
- A. Bielawska (2016), *Angela Merkel wobec integracji Turcji z Unią Europejską w latach 2005-2015*, „Rocznik Integracji Europejskiej" nr 10, Poznań, recenzenci: prof. dr hab. Janusz Adamowski, prof. dr hab. Roman Bäcker, prof. dr hab. Stanisław Bieleń, dr Marceli Burdelski, prof. dr hab. Andrzej Chodubski, prof. Yonhyok Choe, prof. dr hab. Erhard Cziomer, prof. dr hab. Aniela Dylus, prof. dr hab. Józef Fiszer, prof. Jochen Franzke, prof. dr hab. Andrzej Gąsiorowski, prof. dr hab. Tadeusz Godlewski, dr Radosław Grodzki, prof. nadzw. dr hab. Izabela Janicka, prof. dr hab. Jan Iwanek, prof. dr hab. Karol B. Janowski, prof. dr hab. Kazimierz Kik, dr Andrey A. Kinyakin, prof. dr hab. Jadwiga Kiwerska, prof. Heinz Kleger, prof. Lutz Kleinwächter, prof. nadzw. dr hab. Michał Kosman, prof. Raimund Krämer, prof. dr hab. Barbara Krauz-Mozer, dr Kai-Olaf Lang, prof. dr hab. Teresa Łoś-Nowak, prof. nadzw. dr hab. Paweł Malendowicz, prof. dr hab. Andrzej Mania, prof. dr hab. Maria Marczewska-Rytko, prof. dr hab. Piotr Mickiewicz, prof. dr Yuliya Nesteriak, dr Lothar Nettelmann, prof. dr hab. Bernadetta Nitschke, dr Paweł Olszewski, prof. dr hab. Czesław Partacz, prof. dr hab. Marek Pietraś, dr hab. Renata Podgórzańska, dr Marek Rewizorski, prof. dr hab. Janusz Ruszkowski, prof. dr hab. Elżbieta Stadtmüller, prof. dr hab. Alicja Stępień-Kuczyńska, prof. dr hab. Grażyna Ulicka, prof. dr hab. prof. dr hab. Janusz Węc, dr hab. Marta Witkowska, prof. dr hab. Stanisław Wójcik, prof. dr hab. Sylwester Wróbel, prof. dr hab. Ryszard Zięba, prof. dr hab. Arkadiusz Żukowski.
- A. Bielawska (2015), *Niemiecka chadecja wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego*, „Rocznik Integracji Europejskiej" nr 9, Poznań, recenzenci: j.w.

c) Omówienie celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Monografia:

Przedmiotem książki, wskazanej jako część osiągnięcia naukowego, jest koncepcja unii politycznej niemieckich partii chadeckich, czyli Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej Niemiec (niem. *die Christlich Demokratische Union Deutschlands* – CDU) oraz Unii Chrześcijańsko-Społecznej (*die Christlich-Soziale Union* – CSU). Analizie poddane zostały prawne, instytucjonalne, koncepcyjne, doktrynalne i programowe uwarunkowania polityki europejskiej obu partii, które stanowią szersze tło i kontekst postrzegania przez CDU i CSU unii politycznej – jej rozwoju, wartości na jakich się opiera oraz postulowanego kształtu. Przy tym należy podkreślić, iż od początku tworzenia Unii Europejskiej przedstawiciele obu niemieckich partii chadeckich konsekwentnie, zarówno na płaszczyźnie krajowej jak i europejskiej, opowiadali się za demokratyzacją i podniesieniem efektywności unijnych instytucji, intensyfikacją współpracy państw członkowskich oraz, przede wszystkim

A. Bielewska

członkowie CSU, kładli nacisk na zasadę pomocniczości i wzmocnienie pozycji krajów związkowych w procesie podejmowania decyzji ich dotyczących. Wymienione cztery zasady stanowiły dla obu partii podstawę przyszłej unii politycznej, która, zgodnie z ich zamysłem, miała przybrać kształt federalny. Przedstawiciele Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej oraz Unii Chrześcijańsko-Społecznej nie byli jednakże jednomyślni w kwestii tego, jak owa federacja ma wyglądać. Co więcej, ich poglądy ulegały zmianom, co znalazło odzwierciedlenie w postulowanych modelach, takich jak: „Stany Zjednoczone Europy" („*Vereinigte Staaten von Europa*"), „europejski dom" („*das Haus Europa*"), „Europa regionów" („*Europa der Regionen*"), „Europa narodów" („*Europa der Nationen*"), czy „Europa narodów i regionów" („*Europa der Nationen und Regionen*"). Ponadto popierana przez chadecję federalna struktura Wspólnoty łączona była z odejściem od dominującej współpracy międzyrządowej na rzecz ponadnarodowej.

Istotnym elementem przeprowadzonej w monografii analizy są również zasady i rozwój Unii Gospodarczej i Walutowej (UGiW) w kontekście wpływu na nie przedstawicieli obu niemieckich partii chadeckich, w tym działania dotyczące, m.in. zapewniania stabilności państwom członkowskim strefy euro pogrążonym w kryzysie finansowym i zadłużeniowym, zwiększenia dyscypliny finansowej i zapewnienia egzekwowania sankcji związanych z nieprzestrzeganiem kryteriów ustalonych w Traktacie z Maastricht oraz Pakcie Stabilności i Wzrostu, zapisaniem tzw. hamulca zadłużenia w konstytucjach państw członkowskich Unii Europejskiej oraz powstaniem unii fiskalnej i unii bankowej. Przy tym należy podkreślić, iż wspomniany kryzys stał się katalizatorem pogłębiania zarówno politycznego, jak i gospodarczego wymiaru integracji europejskiej, co członkowie chadecji – szczególnie kanclerz Angela Merkel oraz federalny minister finansów Wolfgang Schäuble – zręcznie wykorzystywali na płaszczyźnie krajowej i europejskiej. Popierani w swych działaniach przez Unię Chrześcijańsko-Demokratyczną oraz Unię Chrześcijańsko-Społeczną, z pewnymi wyjątkami i przy pewnej wewnętrznej dyskusji zarówno w łonie samych partii, jak i między nimi, wymienieni politycy dążyli do „ukończenia" unii politycznej oraz Unii Gospodarczo-Walutowej. W tym kontekście warte podkreślenia jest, iż w 2011 r. chadecja zaczęła odchodzić od postulowanej wcześniej współpracy ponadnarodowej na rzecz międzyrządowej. Opowiadając się za ściślejszym współdziałaniem gospodarczym i fiskalnym państw strefy euro wzmocniła tzw. „Europę dwóch prędkości" („*Europa der zwei Geschwindigkeiten*").

Zakres chronologiczny analizy obejmuje okres 1990-2017, czyli od zjednoczenia zachodnio i wschodnioniemieckiej CDU oraz Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej, do czasu w którym odbyły się ostatnie wybory do Bundestagu. Przy czym należy podkreślić, iż pierwsza data ma charakter nieco umowny, ponieważ moja narracja rozpoczyna się od 1945 r., a więc od powstania Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej i Unii Chrześcijańsko-Społecznej. Cezura roku 2017 łączy się również z grudniowym szczytem strefy euro, na którym omówiona została przyszłość Unii Gospodarczej i Walutowej oraz tworzonej unii bankowej.

Celem monografii jest ukazanie głównych kierunków ewolucji chadeckiej koncepcji unii politycznej w latach 1990-2017, ze szczególnym uwzględnieniem jej powiązań z Unią Gospodarczą i Walutową, również w ramach kryzysu finansowego i zadłużeniowego państw członkowskich strefy euro. Zamierzeniem pracy jest również zwrócenie uwagi na wpływ przedstawicieli partii chadeckich na decyzje dotyczące integracji politycznej, gospodarczej i ich pogłębiania, które są podejmowane przez rząd federalny, a następnie są prezentowane na płaszczyźnie unijnej (przede wszystkim w ramach obrad Rady Europejskiej oraz Rady Unii Europejskiej) i nierzadko przyjmowane przez państwa członkowskie.

Główną hipotezą badawczą postawioną w kontekście analizowanej problematyki jest twierdzenie, że **koncepcje CDU oraz CSU, dotyczące integracji politycznej i gospodarczej państw członkowskich Unii Europejskiej, wpływają na politykę europejską Republiki Federalnej Niemiec oraz pogłębienie integracji europejskiej**.

A. Bielewska

Postawiłam również kilka **hipotez pomocniczych**, które współgrają z powyższą hipotezą główną, mianowicie:

1. Koncepcja unii politycznej CDU zakłada systematyczny wzrost władzy, uprawnień i jurysdykcji instytucji ponadnarodowych, czemu towarzyszy równoczesne ograniczanie autonomii oraz zmniejszanie zakresu wyłącznych kompetencji państw członkowskich.
2. CDU oraz CSU popierając federacyjną strukturę Unii Europejskiej, postulują szeroko zakrojone reformy ustrojowe Unii Europejskiej.
3. Obie partie chadeckie łączą powstanie unii politycznej z demokratyzacją i podniesieniem efektywności instytucji unijnych, wzmocnieniem kompetencji instytucji regionalnych w procesie podejmowania decyzji oraz pogłębieniem współpracy państw członkowskich.
4. Podstawą koncepcji unii politycznej CSU jest zasada pomocniczości oraz podział kompetencji między instytucje regionalne, narodowe i ponadnarodowe.
5. Pogłębianie integracji gospodarczej państw europejskich zostało powiązane przez partie chadeckie z przestrzeganiem i wzmocnieniem kryteriów konwergencji oraz niezależnością Europejskiego Banku Centralnego.
6. Partie chadeckie realizują swoją politykę europejską w celu przeniesienia istotnych dla nich wartości na płaszczyznę europejską oraz realizacji niemieckich interesów.
7. Kryzys finansowy i zadłużenia państw strefy euro wpłynął na koncepcje integracji politycznej oraz gospodarczej obu partii chadeckich.

Celem zweryfikowania hipotez postawione zostały następujące **pytania badawcze**:

1. W jaki sposób i w jakim wymiarze unia polityczna została usankcjonowana w prawie unijnym?
2. Jak CDU i CSU postrzegały *finalité politique* w latach 1990-2017?
3. Jakie elementy chadeckich koncepcji integracji politycznej i gospodarczej Europy zostały przyjęte przez państwa członkowskie UE?
4. Jak koncepcja integracji politycznej i gospodarczej obu partii chadeckich zmieniła się w związku z kryzysem finansowym i zadłużenia państw członkowskich strefy euro?
5. W jakim stopniu koncepcje unii politycznej CDU i CSU różnią się od siebie?
6. Jakie i czyje interesy kryją się za polityką europejską chadecji?

Za najbardziej adekwatną teorię do wyjaśnienia wpływu postulowanych przez CDU oraz CSU koncepcji integracji politycznej i gospodarczej państw członkowskich Unii Europejskiej na kształt i proces integracji europejskiej uznałam konstruktywizm, który pod koniec lat dziewięćdziesiątych przeniknął do studiów nad integracją europejską z nauki o stosunkach międzynarodowych. Podjął on bowiem problematykę, której ciężaru nie potrafiły udźwignąć (neo)funkcjonalizm i liberalizm międzyrządowy – dwie dominujące teorie wykorzystywane do badania przyczyn i mechanizmów integracji europejskiej – mianowicie celu i ideowych podstaw integracji (Skolimowska, 2010, s. 226; Grosse, 2015, s. 36). Już z racji tego, że pod względem ontologii jest idealistyczny (Czaputowicz, 2016, s. 9; Fearon, Wendt, 2002, s. 53), wydaje się lepiej, niż inne teorie stosunków międzynarodowych oraz studiów europejskich odnosić do koncepcji unii politycznej Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej oraz Unii Chrześcijańsko-Społecznej, w których duży nacisk położony został na wartości jako jej podstawę.

Zdaniem konstruktywistów proces integracji europejskiej jest konstruowaniem nowego bytu społeczno-politycznego, co wiąże się z powstaniem społeczeństwa europejskiego (lub europejskiego społeczeństwa politycznego) oraz systemu politycznego, z którym owo społeczeństwo jest powiązane. Ponieważ procesy i zjawiska polityczne (oraz inne obiekty materialne) nie istnieją w sferze społecznej bądź politycznej, dopóki ludzie ich

A. Bielowska

nie zinterpretują (lub nadadzą im nazwę), dla konstruowania rzeczywistości, a w tym reorganizacji owego systemu politycznego, podstawowe znaczenie mają idee i wartości (Saurugger, 2014, s. 146-150; Grosse, 2015, s. 39). Przy założeniu, że owej interpretacji mogą dokonywać elity społeczne i polityczne, a więc również np. przywódcy, czołowi politycy i ideolodzy CDU oraz CSU, konstruktywizm umożliwia wyjaśnienie, które idee i wartości zostały przyjęte na płaszczyźnie europejskiej oraz stały się podstawą organizacji i reorganizacji, np. instytucji i ich kompetencji.

Konstruktywizm odnosi się również do kwestii, co rządzi zachowaniem aktorów[1] zaangażowanych w europejskie procesy polityczne – jakie wartości, normy, preferencje oraz tożsamość (Skolimowska, 2010, s. 229; Borkowski, 2007, s. 179). Jest zatem m.in. przydatny do wskazania na korelacje między niemieckimi tradycjami federalnymi a promowaniem przez polityków chadeckich analogicznych rozwiązań na poziomie europejskim, również demokratyzacji i wzmacniania efektywności instytucji unijnych, subsydiaryzmu, przenoszenia oraz podziału kompetencji między regiony, państwa i Unię. Należy zwrócić również uwagę, że podkreślając, iż celem aktorów nie jest maksymalizacja ich interesów, tylko wyrażenie tożsamości[2], konstruktywiści zakładają, że będą oni działać zgodnie „z logiką stosowności[3], a nie logiką konsekwencji, starając się robić to, co uznają za stosowne"(Czaputowicz, 2018, s. 152-153). Podejście to wydaje się być obiecujące w kontekście wyjaśnienia, czy partie chadeckie opowiadają się za pogłębianiem integracji politycznej i gospodarczej ze względu na czynniki normatywne czy interes państwa niemieckiego. Jednocześnie w nurcie „zorientowanym na aktora", podkreśla się, że idee mogą być i są wykorzystywane do realizacji celów strategicznych, a więc przykładowo, u podłoża integracji gospodarczej, walutowej i fiskalnej może występować również strategiczna kalkulacja państwa niemieckiego (Czaputowicz, 2016, s. 15; Grosse, 2015, s. 39).

Charakterystycznym elementem tej teorii jest założenie, że instytucje[4] mają potencjał tworzenia kontekstu politycznego i przekształcania mentalności aktorów (np. ich preferencji) oraz zmieniania wzmiankowanej powyżej logiki działania (a więc zastępując kalkulacje oczekiwanych korzyści zachowaniem zgodnym z zasadami) (Czaputowicz, 2018, s. 158). Oznacza to, że występują dwustronne relacje między instytucjami i aktorami, zarówno pojedynczymi politykami jak i państwami – wchodząc w środowisko instytucjonalne również aktorzy ulegają transformacji, co nazywane jest europeizacją. Integracja może być zatem rozumiana jako „pojawienie się nowego poziomu, który redefiniuje życie społeczne i polityczne w taki sposób, że to co europejskie, staje się nieodzownym składnikiem tożsamości państw" (Borkowski, 2007, s. 180-181). Przy czym należy podkreślić, że konstruktywizm, który kładzie nacisk na procesy socjalizacji[5] oraz wzajemnego uczenia się, postrzega europeizację jako dobrowolną, gdyż wiąże ją z perswazją, upowszechnianiem wartości i idei europejskich, budowaniem wspólnej tożsamości oraz odniesień historycznych (Grosse, 2015, s. 39). Umożliwia zatem wyjaśnienie, dlaczego kanclerz H. Kohl oraz A. Merkel postrzegają siebie nie tylko jako przywódców państwa, ale również jako przywódców Unii Europejskiej, którzy są współodpowiedzialni za proces integracji europejskiej, a zatem do swoich obowiązków zaliczają proponowanie rozwiązań aktualnych problemów np. kryzysu finansowego i zadłużenia państw członkowskich strefy euro (Borkowski, 2007, s. 180-181). W tym kontekście należy zaznaczyć, iż konstruktywizm zakłada, że w negocjacjach

---

[1] Aktorami mogą być państwa, rządy, ale także organizacje społeczeństwa obywatelskiego oraz zasady i normy.
[2] Tożsamość jest uznawana za produkt intersubiektywnych struktur i interakcji.
[3] Logika stosowności oznacza dostosowanie zachowania poszczególnych jednostek do dominujących w danej społeczności norm i zasad. Opiera się na schemacie: „w sytuacji x należy zrobić y".
[4] Pojęcie instytucje odnosi się do idei, norm i zasad, które określają możliwe (wyobrażalne) opcje działania. Synonimem instytucji może być również kultura.
[5] Socjalizacja elit politycznych, urzędniczych i eksperckich współpracujących na szczeblu unijnym przyczynia się do tego, że poszczególne jednostki przyjmują poglądy i wartości społeczności do której należą.

A. Nielewicz

aktorzy, oprócz wspólną odpowiedzialnością, kierują się również poczuciem powinności i dążeniem do konsensusu. Jak podkreśla P. J. Borkowski, choć „konstruktywizm nie wypowiada się co do tego, które organy – międzyrządowe czy ponadnarodowe – odgrywają istotniejszą rolę, (...) nie można uznać za sprzeczne z konstruktywizmem założenie o kluczowej roli negocjacji międzyrządowych w całym procesie integracji, pod warunkiem, że preferencje państw będą mogły ulegać zmianom w ich trakcie" (Borkowski, 2007, s. 179).

Podczas pisania monografii wykorzystałam metodę porównawczą i historyczną (*Encyklopedia politologii*, 1999, s. 115-116). Pierwsza z nich umożliwiła dokonanie prezentacji koncepcji unii politycznej CDU i CSU w kontekście pogłębiania integracji politycznej i gospodarczej w ramach Unii Europejskiej. Ponadto pozwoliła na zestawienie stanowisk obu partii chadeckich i dokonanie analizy owych koncepcji przez pryzmat wpływu kryzysu finansowego i zadłużenia państw członkowskich strefy euro. Natomiast metoda historyczna umożliwiła wskazanie zmian poglądów zachodzących w toku pogłębiania procesu integracji europejskiej i wpływu przedstawicieli Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej i Unii Chrześcijańsko-Społecznej na politykę europejską prowadzoną przez rząd niemiecki oraz na decyzje podejmowane w ramach Unii Europejskiej.

Kolejną metodą zastosowaną w pracy była analiza decyzyjna [6] (*Encyklopedia politologii*, 1999, s. 63-64), która pozwoliła na zarysowanie zachodzącej w Unii Europejskiej integracji politycznej i gospodarczej oraz powiązań przyczynowo-skutkowych podejmowanych w tym kontekście decyzji z punktu widzenia różnych ośrodków decyzyjnych. Do tych ośrodków zaliczyć można obie partie chadeckie (z ich strukturą organizacyjną i celami decydentów), frakcję parlamentarną CDU/CSU w Bundestagu i rząd niemiecki (szczególnie w latach 1990-1998 oraz 2005-2017, kiedy chadecja była u władzy) oraz Radę Europejską i Radę Unii Europejskiej (w których poprzez działalność kanclerza oraz ministrów, głównie finansów, najwyraźniej zarysowywał się wpływ przedstawicieli chadecji na podejmowane decyzje), po części również Parlament Europejski[7].

Oprócz wyżej wymienionych przydatną okazała się być metoda prawno-dogmatyczna (*Encyklopedia politologii*, 1999, s. 188), która umożliwiła zbadanie *acquis communautaire* pod kątem elementów, dotyczących unii politycznej oraz pogłębiania integracji politycznej i gospodarczej. Ponadto metoda ta pozwoliła na analizę Ustawy Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec odnośnie elementów dotyczących instytucjonalnej koordynacji niemieckiej polityki europejskiej oraz uprawnień partii i frakcji parlamentarnych, dotyczących kształtowania tejże polityki. Okazała się być również przydatna do zbadania Ustawy o partiach politycznych w kontekście warunków tworzenia i funkcjonowania partii w Niemczech.

Wykorzystana została również analiza treści (Buttolph-Johnson, Mycoff, Reynolds, 2010, s. 301-304), która umożliwiła zbadanie i zinterpretowanie dokumentów pierwotnych CDU i CSU, stenogramów wystąpień przedstawicieli obu partii przed Bundestagiem, również projektów uchwał, w których powstanie zaangażowani byli posłowie CDU i CSU, wniosków i sprawozdań prezentujących stanowisko chadeków, artykułów naukowych oraz wywiadów czołowych przedstawicieli chadecji.

---

[6] Obok organizacyjnego typu analizy decyzyjnej występuje również psychologiczny, mikrospołeczny, matematyczny, cybernetyczny, kryzysowy oraz makrospołeczny.

[7] Ze względu na ilość posłów w Parlamencie Europejskim, konieczność łączenia się we frakcje, początkowo skromne kompetencje (które ewoluowały na przestrzeni lat) wpływ przedstawicieli chadecji na podejmowane w tym gremium oraz w Unii Europejskiej decyzje jest dużo mniej dostrzegalny, niż np. działalność i wpływ kanclerzy na decyzje podejmowane w Radzie Europejskiej. Wyjątkiem jest uczestnictwo europarlamentarzystów w Konferencjach Międzyrządowych (w roli przedstawiciela PE podczas Konferencji występował np. Elmar Brok). Warte podkreślenia jest, iż obecnie rolę deputowanych ogranicza preferowana od czasu wystąpienia kryzysu finansowego międzyrządowa forma współpracy, dodatkowo skupiona na przedstawicielach państw członkowskich strefy euro.

A. Wielewska

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia. W rozdziale pierwszym, który został zaplanowany jako wprowadzający do narracji właściwej, przedstawiono wewnętrzne uwarunkowania polityki europejskiej Niemiec oraz chadecji, w tym prawne, których najważniejszym źródłem jest znowelizowana Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec z 1949 r. Podrozdział pierwszy przybliża instytucjonalną koordynację polityki europejskiej, m.in. komu powierzone zostały podstawowe kompetencje dotyczące tejże polityki oraz jak od strony prawnej wygląda współpraca w kwestiach europejskich między rządem federalnym, Bundestagiem i Bundesratem, a także organami władz krajowych i lokalnych. W podrozdziale drugim uwaga poświęcona została zagadnieniom związanym z powstawaniem oraz działalnością partii i frakcji parlamentarnych (na szczeblu federalnym). Odniesiono się w nim również do podziału mandatów w Bundestagu z uwzględnieniem mandatów nadwyżkowych i wyrównawczych oraz do uprawnień partii i frakcji dotyczących kształtowania polityki europejskiej Niemiec. Kolejny podrozdział analizuje wpływ Federalnego Trybunału Konstytucyjnego na politykę europejską RFN. Przybliża wyroki z października 1993 r. (dot. naruszenia konstytucyjnej zasady demokracji, w związku z wejściem w życie TUE), lipca 1994 r. (dot. udziału w działaniach pokojowych ONZ oraz w operacjach NATO i UZE), czerwca 2009 r. (dot. pogłębienia deficytu demokracji w UE i osłabienia niemieckiej UZ), września 2011 r. (dot. środków pomocowych dla Grecji i pakietu ratunkowego dla strefy euro) oraz z września 2012 r. (dot. paktu fiskalnego oraz ESM). Czwarty podrozdział analizuje politykę europejską partii, które wchodziły do koalicji rządowych z chadecją, a więc Socjaldemokratycznej Partii Niemiec oraz Wolnej Partii Demokratycznej.

Rozdział drugi poświęcony został koncepcyjnym, doktrynalnym i programowym uwarunkowaniom chadeckiej polityki europejskiej. W jego wstępie zarysowane zostały poglądy najważniejszych polityków chadeckich aktywnie kształtujących *Europapolitik* Niemiec Zachodnich oraz integrację polityczną i gospodarczą na arenie europejskiej, czyli Konrada Adenauera, Waltera Hallsteina, Ludwiga Erharda oraz Franza Josefa Straußa. W podrozdziale pierwszym przywołana została polityka europejska dwojga chadeckich kanclerzy zjednoczonych Niemiec – Helmuta Kohla oraz Angeli Merkel. Została ona zanalizowana na podstawie sześcioelementowego klucza: 1. sposobu postrzegania integracji europejskiej oraz określenia na jakich wartościach i koncepcjach się osadza, 2. stosunku do Francji, 3. percepcji Unii Gospodarczej i Walutowej, 4. poglądów na temat Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa oraz Europejskiej/Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony, 5. stosunku do wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych/przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości oraz 6. kwestii rozszerzania Unii Europejskiej. W podrozdziale drugim przedstawione zostały koncepcje polityki europejskiej Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej oraz Unii Chrześcijańsko-Społecznej. Aby umożliwić porównanie koncepcji polityki europejskiej obu partii (również porównanie ich z poglądami H. Kohla i A. Merkel) zostały one przybliżone na podstawie tego samego opisanego powyżej klucza. W końcowej części rozdziału zanalizowane zostały trzy wspólne dokumenty CDU i CSU, które zostały wybrane ze względu na to, iż stały się przyczynkiem do szerokiej debaty prowadzonej w Niemczech oraz poza granicami państwa niemieckiego na temat pogłębiania integracji i rozszerzania UE.

Kolejny rozdział omawia chadecką koncepcję unii politycznej. Wstęp do rozdziału przybliża historię integracji politycznej oraz próby stworzenia unii politycznej w kontekście poglądów i wpływu czołowych polityków chadeckich na decyzje podejmowane w instytucjach Wspólnot Europejskich do lat dziewięćdziesiątych. Podrozdział pierwszy analizuje poglądy CDU oraz CSU na pogłębianie i rozszerzanie WE/UE w obliczu zmienionej sytuacji politycznej w Europie – zjednoczenia obu państw niemieckich oraz rewolucyjnych przemian państw środkowo i wschodnioeuropejskich. Podrozdział drugi ukazuje ewolucję poglądów chadecji odnośnie finalnego kształtu unii politycznej, w tym zarysowuje

A. Bielowski

postulowane przez przedstawicieli chadecji modele, jak „Stany Zjednoczone Europy", „europejski dom", „Europa regionów", „Europa narodów", „Europa narodów i regionów", „związek państw". W kolejnym podrozdziale omówione zostały najczęściej pojawiające się w dokumentach programowych, ale również wypowiedziach czołowych przedstawicieli chadecji wartości, które partie uznają za podstawy przyszłej unii politycznej, czyli subsydiaryzm i wzmocnienie trzeciego poziomu, demokratyzacja instytucji UE, podniesienie efektywności unijnych instytucji oraz uelastycznienie i wzmocnienie współpracy państw członkowskich.

W rozdziale czwartym przedstawiony został rozwój Unii Gospodarczej i Walutowej. Wstęp do rozdziału odnosi się do procesu integracji gospodarczej oraz wpływu na nią przedstawicieli CDU i CSU, do zjednoczenia Republiki Federalnej Niemiec oraz Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Podrozdział pierwszy dotyczy sposobu postrzegania UGiW przez partie chadeckie na początku lat dziewięćdziesiątych, w tym przybliża prognozowane konsekwencje powstania i rozwoju tejże unii. Kolejny podrozdział zawiera elementy odnoszące się do stabilności Unii Gospodarczej i Walutowej, które były nie tylko szczególnie ważne dla obu partii chadeckich, ale zostały przez nie transponowane na płaszczyznę europejską, jak przestrzeganie i wzmocnienie kryteriów konwergencji, czy niezależność EBC. Trzeci i ostatni podrozdział analizuje stosunek chadecji do ustanowienia wspólnej europejskiej waluty oraz do akcesji Niemiec do trzeciego etapu UGiW. Przy tym zarysowane zostały występujące pomiędzy oboma partiami różnice i podobieństwa.

Ostatni rozdział przybliża chadecką koncepcję integracji politycznej, gospodarczej i fiskalnej państw członkowskich w kontekście kryzysu finansowego i zadłużenia strefy euro. We wstępie zarysowano przyczyny kryzysu występującego w państwach strefy euro. Podrozdział pierwszy odnosi się do stanowiska obu partii wobec oznak załamania koniunktury gospodarczej, pojawienia się kryzysu w państwach członkowskich strefy euro i działań podjętych przez przedstawicieli niemieckiej chadecji do 2011 r. w związku z próbami stabilizacji tych państw oraz powstrzyma „rozlania się" kryzysu na pozostałe kraje członkowskie. Wskazuje również na pierwsze reakcje chadecji odnośnie pomysłu N. Sarkozy'ego utworzenia europejskiego rządu gospodarczego. Podrozdział drugi dotyczy okresu między styczniem a październikiem 2011 r., gdy A. Merkel, ale również większość członków CDU, zaczęła popierać pomysł ściślejszej współpracy gospodarczej 17 państw strefy euro. W tym czasie opracowywano również Europejski Mechanizm Stabilności, zaprezentowana została francusko-niemiecka propozycja Paktu na rzecz konkurencyjności (późniejszy Pakt na rzecz euro) oraz przyjęto sześć aktów unijnego prawa pochodnego, które reformowały Pakt Stabilności i Wzrostu (tzw. „sześciopak"). Podrozdział trzeci przybliża proponowane przez CDU reformy ustrojowe Unii Europejskiej, których celem było ukończenie unii politycznej oraz UGiW, jak również reakcje na nie bawarskiej chadecji, partnera koalicyjnego – FDP oraz państw członkowskich Unii Europejskiej. Ostatni podrozdział zarysowuje stanowisko obu partii chadeckich odnośnie pogłębionej integracji Eurogrupy oraz ich wpływ na powstanie unii fiskalnej i unii bankowej.

W zakończeniu zawarto zasadnicze wnioski, w tym odniesienie do celów zawartych we wstępie.

Do pracy dołączona została bibliografia obejmująca wykaz wykorzystanych źródeł, monografii i rozdziałów w monografiach, artykułów naukowych, artykułów prasowych, źródeł internetowych oraz leksykonów, encyklopedii, podręczników i słowników. Do źródeł zaliczone zostały: 1) źródła unijne: traktaty i protokoły; dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej; konkluzje Rady Europejskiej; konkluzje Prezydencji RUE; oświadczenia przywódców państw strefy euro; opinie, raporty i dokumenty otwierające debatę Komisji Europejskiej; sprawozdania technokratów UE; komunikaty prasowe oraz 2) źródła niemieckie: akty prawne; orzecznictwo Federalnego Trybunału Konstytucyjnego; wystąpienia niemieckich chadeków; programy partyjne CDU i CSU; programy partyjne SPD i

A. Bielewicz

FDP; wnioski i sprawozdania posłów CDU/CSU tworzone we współpracy z SPD, FDP oraz *Bündnis 90/Die Grünen*.

Ponadto bibliografia zawiera polskie i niemieckie monograficzne opracowania naukowe dotyczące polityki europejskiej chadecji (np. autorstwa T. Althausa, W. Bojkało, M. Hüblera, M. Kozerskiego i J. Miecznikowskiej) oraz niemieckiej polityki europejskiej (np. M. A. Cichockiego, J. Ciesielskiej-Klikowskiej, E. Cziomera, J. Grünhage, P. Kalki, J. Kiwerskiej, U. Kessler, M. M. Kosmana, B. Koszela, G. Müller-Brandeck-Bocquet, A. Paterek, S. Sulowskiego, J. J. Węca, A. Zięby i M. Żurka). Zostały one uzupełnione publikacjami z zakresu integracji europejskiej (np. J. Barcza, J. Fiszera, W. Grabskiej, T. Kubina, E. Lesiewicz, J. Olszyńskiego, A. Podrazy oraz K. Wiaderny-Bidzińskiej) oraz systemu politycznego i partyjnego RFN (np. J. J. Hessego, Th. Ellweina, P. Kubiaka, A. Nitszke oraz D. Nohlena).

Wyróżnione zostały również artykuły dostępne w polskich i zagranicznych czasopismach naukowych (np. „Aus Politik und Zeitgeschichte", „Blätter für deutsche und internationale Politik", „Integration", „Jahrbuch der Europäischen Integration", „Politische Meinung", „Politische Studien", „Przegląd Politologiczny", „Przegląd Zachodni", czy „Rocznik Integracji Europejskiej"), analizy i komentarze oraz artykuły prasowe (np. publikowane na łamach „Der Spiegel", „Die Welt", „Die Zeit", „Frankfurter Allgemeine Zeitung", „Gazety Wyborczej", „PAP", „Rzeczpospolitej" „Süddeutsche Zeitung" oraz „Financial Times Deutschland").

Natomiast do źródeł internetowych zaliczone zostały dokumenty, artykuły i informacje zamieszczane na oficjalnych stronach internetowych obu partii chadeckich, Bundestagu, *Bundesministerium für Wirtschaft und Energie*, *Bundeswahlleiter*, Unii Europejskiej, Rady Europejskiej i Rady Unii Europejskiej, Parlamentu Europejskiego, Komisji Europejskiej, ale również *Konrad-Adenauer-Stiftung* i *Bundeszentrale für politische Bildung*.

Uzyskane i przedstawione w publikacji wyniki badań pozwalają pozytywnie zweryfikować główną hipotezę badawczą zakładającą, że koncepcje CDU oraz CSU, dotyczące integracji politycznej i gospodarczej państw członkowskich Unii Europejskiej, wpływają na politykę europejską Republiki Federalnej Niemiec oraz pogłębienie integracji europejskiej oraz hipotezy pomocnicze.

Przywiązanie do idei integracji europejskiej, którą K. H. Goetz, P. Katzenstein, T. Risse i M. Jachtensfuchs wyjaśniają zeuropeizowaną tożsamością Niemiec (Żurek, 2012, s. 501), znalazło swój wyraz w dokumentach programowych Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej i Unii Chrześcijańsko-Społecznej, w tym w samookreśleniu się CDU jako „niemieckiej partii proeuropejskiej" i „dźwigni jednoczenia się Europy". W związku z aktywnym zaangażowaniem w kształtowanie procesu integracji europejskiej, również bawarska chadecja identyfikuje się jako „partia proeuropejska". Obie siostrzane partie postrzegają proces integracji europejskiej w kontekście politycznych korzyści, mianowicie zapewnienia i utrzymania na kontynencie pokoju, wolności, demokracji, bezpieczeństwa, dobrobytu i stabilności, a także obrony europejskich interesów na arenie międzynarodowej, które mają przysłużyć się całej wspólnocie, nie tylko Niemcom. Przy tym akcentują, iż zjednoczone państwa europejskie tworzą wspólnotę wartości i kultury, ukształtowaną przez dwutysiącletnią chrześcijańską tradycję, starożytną filozofię, renesansowy humanizm oraz wielkich myślicieli oświecenia.

Należy podkreślić, że niebagatelny wpływ na to, w jaki sposób CDU oraz CSU postrzegają kwestię integracji politycznej i gospodarczej Europy wywierają poglądy i koncepcje ich przewodniczących – Helmuta Kohla, Angeli Merkel, Theodora Waigela, Edmunda Stoibera oraz Horsta Seehofera. W przypadku CSU, która do 1999 r. podzielona była na dwa centra władzy (federalne oraz krajowe), które rościły sobie prawo do ustalania

A. Nielubowicz

polityki europejskiej partii[8], do tego grona należałoby dodać również premiera Bawarii – Maxa Streibla.

W przeświadczeniu H. Kohla, dla polityki coraz ściślejszego zjednoczenia Europy nie istniała żadna rozsądna alternatywa. Co więcej, był przekonany, że tempo integracji Europy musi przyspieszać, gdyż w przeciwnym razie proces ten zacznie się cofać. Aby temu zapobiec, Kohl opowiadał się za jednoczesnym pogłębianiem integracji europejskiej oraz rozszerzeniem Wspólnoty. Przy tym przyznawał priorytet integracji politycznej, traktując gospodarcze zbliżenie państw jako element prowadzący do *finalité politique*.

Wypowiadając się o przyszłym kształcie zjednoczonej Europy, polityk przywoływał takie modele, jak „Stany Zjednoczone Europy", „europejski dom" oraz „państwo federalne", które łączyły się z przekazaniem europejskim instytucjom pewnej części uprawnień decyzyjnych, które do tej pory były wyłączną domeną państw, a zatem również ze współpracą ponadnarodową. W związku z tym, naraził się na zarzuty, które wyrażane były również przez członków CDU i CSU, że opowiada się za zniesieniem państw europejskich i utworzeniem w ich miejsce europejskiego państwa centralistycznego. Analiza koncepcji Kohla dowodzi jednakże, że jego zamierzeniem było połączenie państw członkowskich Unii Europejskiej w federację, której podstawę stanowiła „kulturowa jedność w różnorodności", powiązana ze wspólną europejską historią, wartościami i tradycjami (czyli elementami tożsamości europejskiej) a jednocześnie z różnicami występującymi między poszczególnymi regionami i narodami Europy. Nie wykluczała ona również dbania o interes narodowy, pod warunkiem, że działanie takie nie będzie prowadziło do konfliktów i antagonizmów między państwami. W ten sposób charakteryzowane „Stany Zjednoczone Europy" nie były przeciwieństwem modelu „Europy regionów", który postulowany był przez Maxa Streibla i Theodora Waigela ani też „Europy narodów", za którym opowiadał się Edmund Stoiber. Przysłowiową „kość niezgody" stanowił odmienny stosunek do możliwości rozszerzania kompetencji Unii Europejskiej oraz rodzaju współpracy państw członkowskich. Kohl, Waigel i Streibl opowiadali się za stopniową utratą znaczenia państwa narodowego w ramach UE, w tym za przenoszeniem części jego kompetencji na poziom europejski. Działanie takie nie oznaczało jego zaniku, co więcej, miało zostać zrównoważone przez stosowanie ustanowionej na mocy Traktatu z Maastricht zasady pomocniczości, która postrzegana była przez polityków jako zabezpieczenie przed wszelkim centralizmem władz europejskich. Zasada ta została powiązana z zaangażowaniem regionów i obywateli poszczególnych państw członkowskich w podejmowanie decyzji politycznych. Jednocześnie członkowie CDU opowiadali się za ustaleniem „rozsądnej równowagi" w kwestii podziału kompetencji między gminy, regiony, państwa narodowe i Unię Europejską, aby jak najlepiej zabezpieczyć interesy obywateli oraz umożliwić im utożsamienie się z polityką europejską. Stoiber natomiast kładąc nacisk na polityczną autonomiczność regionów jako „trzeciego poziomu" sprzeciwiał się przesuwaniu ich uprawnień na poziom Unii, co więcej domagał się umożliwienia zwrotu wcześniej przekazanych Unii kompetencji na niższe poziomy oraz udaremnienia tzw. „samorozszerzania" uprawnień przez Unię Europejską. Można zatem wyciągnąć wniosek, iż uznał zasadę pomocniczości za niewystarczającą, aby zachować prerogatywy regionów, ale również państw oraz ustrzec je przed unijnym centralizmem. W tym kontekście opowiadał się za utrzymaniem współpracy międzyrządowej na poziomie Unii Europejskiej.

Zarysowane powyżej różnice poglądów między czołowymi politykami chadecji wpłynęły na zmianę stanowisk obu partii odnośnie postulowanego modelu integracji. Poglądy E. Stoibera znalazły odzwierciedlenie w programie zasadniczym Unii Chrześcijańsko-Społecznej z 1993 r., w którym partia opowiedziała się za utworzeniem „Europy regionów i

[8] W tym kontekście warte podkreślenia jest, że prawa T. Waigela do wyrażania poglądów w imieniu całej partii, kontestowane były z różnym natężeniem przez jego zastępcę i premiera Bawarii – Edmunda Stoibera (oraz grupę członków CSU z nim związanych), aż do momentu wyboru Stoibera na stanowisko przewodniczącego CSU.

A. Bielewicz

narodów", a więc za zachowaniem różnorodności narodowych tożsamości i regionalnych partykularyzmów, które stanowią o sile i kreatywności Europy oraz składają się na jej tożsamość. Nawiązując do opublikowanego przez FTK wyroku dotyczącego Traktatu z Maastricht, CSU podkreślała również, że Unia Europejska jest „związkiem państw", który broni istnienia i suwerenności Niemiec i Bawarii, a nie wszechogarniającym europejskim „państwem federalnym", samodzielnie decydującym o własnych kompetencjach. Przy tym partia domagała się wyraźnego podziału prerogatyw między poszczególne poziomy decyzyjne i umożliwienia przeniesienia uprawnień, ale zasadę pomocniczości uznała za jeden z filarów Unii Europejskiej. Z kolei Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna zaczęła odchodzić od modelu „Stanów Zjednoczonych Europy", coraz częściej posługując się określeniem „federacja państw". W programie zasadniczym z 2007 r. partia nawiązała również do modelu „Europy narodów i regionów", nie rezygnując z postulowania ponadnarodowej współpracy. Można domniemywać, iż w tej kwestii na ostateczny kształt dokumentu wpłynęły poglądy Angeli Merkel, która wyrażała zdanie, że państwa członkowskie będą stopniowo dzielić się swoimi kompetencjami, czyli przekazywać je Unii Europejskiej. Jednocześnie przewodnicząca CDU podkreślała, że powinna zostać zachowana równowaga przy przekazywaniu uprawnień, co łączyła z zastrzeżeniem, że pewne kompetencje powinny zostać w wyłącznej gestii właściwych organów państwa. Ponadto nawiązując do H. Kohla, uznawała pomocniczość za decydującą zasadę europejskiej współpracy.

Drugą zasadą, obok pomocniczości, która postulowana była przez H. Kohla oraz przyjęta przez obie partie chadeckie jako podstawa unii politycznej, była demokratyzacja unijnych instytucji połączona z reformą systemu instytucjonalnego Unii Europejskiej. Celem chadeków było utworzenie demokratycznego, dwuizbowego systemu, który miał się składać z Parlamentu Europejskiego jako izby niższej bezpośrednio wybieranej przez obywateli i Rady Unii Europejskiej jako przedstawicielstwa regionów i państw członkowskich UE (izba wyższa). Sugerowano, aby obie izby, obok Komisji Europejskiej, czyli przyszłego rządu, posiadały prawo do inicjatywy ustawodawczej. PE miał również sprawować kontrolę nad działalnością Komisji Europejskiej oraz unijnym budżetem. Z kolei Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna wzywała do zdefiniowania podziału mandatów w PE, aby w bardziej adekwatny sposób uwzględniał wielkość populacji, a jednocześnie służył interesom małych i średnich państw. Ponadto CDU proponowała, aby przewodniczący Komisji Europejskiej był wybierany bezpośrednio przez wszystkich obywateli Unii, natomiast pozostali kandydaci na komisarzy nadal mieli podlegać zatwierdzeniu przez PE. Sugerowała również utworzenie stanowiska „młodszego komisarza" bez teki, ale z prawem głosu. Natomiast CSU opowiadała się za tym, aby wszyscy Komisarze wybierani byli przez RUE i PE. W tym kontekście A. Merkel dodawała, że najwyższą instancją w unii politycznej będzie Trybunał Sprawiedliwości UE.

Kolejną konsekwencją dążenia w kierunku unii politycznej było zwrócenie szczególnej uwagi na podniesienie efektywności unijnych instytucji. Działanie to obejmowało usprawnienie funkcjonowania Komisji, Rady i Parlamentu Europejskiego, w tym zmianę sposobu podejmowania decyzji. Obie partie postulowały odejście od współpracy opartej na zasadzie jednomyślności i rozszerzenie w sposób zasadniczy zakresu spraw, które Rada UE rozpatrywałaby większością i kwalifikowaną większością głosów. Jednomyślność zarezerwowana została dla rozstrzygania kwestii o konstytucyjnym charakterze, jak rewizje traktatów, przyjęcie nowych członków, decyzje dotyczące systemu zasobów własnych UE oraz procedury wyborczej. Analiza dokumentów programowych dowiodła, że stanowisko CDU w tej kwestii uległo ewolucji, gdyż w uchwałach z lat dziewięćdziesiątych, partia dopuszczała możliwość podejmowania w RUE decyzji, dotyczących poprawek traktatowych i akcesji państw większością głosów. Chadecy warunkowali rozszerzenie katalogu decyzji podejmowanych kwalifikowaną większością stworzeniem nowego modelu ważenia głosów w Radzie UE („podwójna większość"), rozszerzeniem zasady stosowania procedury

A. Nickowska

współdecydowania Parlamentu Europejskiego oraz wzmocnieniem roli parlamentów narodowych w procesie podejmowania decyzji. Przy tym należy podkreślić, że chadecja niechętna była wprowadzeniu systemu kwalifikowanej większości głosów w Komisji Europejskiej, gdyż obawiała się, że dzięki temu, gremium to mogłoby poszerzyć własne kompetencje. Stanowisko to tworzyło pewien dysonans z postulowanym przez CDU rozszerzaniem prerogatyw unijnych instytucji i powiązane było z niezgodą, wyrażaną głównie przez członków CSU, na podwyższanie niemieckiej składki członkowskiej na rzecz UE. Przy tym nie używano argumentu obrony niemieckich interesów, a powoływano się na konieczność sprawiedliwego finansowania Unii Europejskiej oraz brak akceptacji na zmianę systemu głosowania w KE ze strony ważnych państw członkowskich.

Ostatnią postulowaną przez chadecję wartością pozwalającą stworzyć w przyszłości unię polityczną było uelastycznienie i wzmocnienie współpracy państw członkowskich. Kwestia ta została podniesiona w 1994 r. przez przewodniczącego frakcji parlamentarnej CDU/CSU Wolfganga Schäublego i rzecznika CDU w sprawach polityki zagranicznej Karla Lamersa i znalazła poparcie u H. Kohla. Nawiązując do modelu integracji opartej na „różnych prędkościach" oraz „zmiennej geometrii", politycy opowiedzieli się za wzmocnieniem tzw. „twardego rdzenia" zintegrowanej Europy, czyli utworzonego przez 5-6 zorientowanych na integrację i chętnych do współpracy państw silnego centrum, które poprzez wspólne inicjatywy i działania miały stać się motorem integracji oraz przeciwstawić się siłom odśrodkowym w coraz większej UE. Chociaż ów „twardy rdzeń" miał być otwarty dla wszystkich państw członkowskich, które wyrażą wolę i spełnią warunki uczestnictwa w tej grupie, jego powstanie mogło prowadzić do wystąpienia tzw. podwójnego tempa integracji – państwa „twardego rdzenia" integrowałyby się szybciej, pozostałe zaś dołączałyby do tej grupy w różnym czasie. Zwracając uwagę na ten aspekt, CSU sprzeciwiła się podziałowi państw na „członków 1 i 2 klasy". Przy tym podkreślała, iż w niektórych wyjątkowych obszarach Europa „różnych prędkości", otwarta dla wszystkich państw członkowskich, jest użytecznym uzupełnieniem wspólnego *acquis communautaire*, jak pokazuje przykład Unii Gospodarczej i Walutowej oraz Układ z Schengen. Obie partie chadeckie opowiadały się również za uelastycznieniem współpracy w I filarze, które wiązano ze zniesieniem prawa weta państw członkowskich. Decyzję upoważniającą miała podejmować Rada UE większością 75% głosów. Pod koniec 2000 r. frakcja parlamentarna CDU/CSU zaczęła domagać się rozszerzenia zasad wzmocnionej współpracy na wszystkie obszary, w których UE posiadała kompetencje (zatem również na politykę pieniężną dla krajów strefy euro).

Podsumowując wątek monografii, odnoszący się do podstawowych wartości, na jakich według CDU i CSU miała opierać się unia polityczna, należy podkreślić, że dokonana analiza wykazała zasadniczą zgodność poglądów obu partii w tej kwestii. Ujawniła również odmienność spojrzenia Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej oraz Unii Chrześcijańsko-Społecznej na zagadnienie sposobu osiągnięcia celu – według członków pierwszej z wymienionych partii, powstanie unii politycznej miało nastąpić na podstawie ratyfikacji traktatu konstytucyjnego. Natomiast przeciwny skonstruowaniu tego typu dokumentu był premier Bawarii i przewodniczący CSU – Edmund Stoiber, wiązał go bowiem jednoznacznie z ustanowieniem „państwa europejskiego". Wypowiadając się w 1999 r. w imieniu CSU, polityk podkreślał, że partia wciąż sprzeciwia się scentralizowanej, biurokratycznej i egalitarnej Europie. W tym kontekście należy podkreślić, że Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy, który został poddany procesowi ratyfikacji w 2004 r., choć zmierzał w kierunku pogłębienia integracji politycznej i gospodarczej państw członkowskich UE, nie odzwierciedlał w pełni koncepcji unii politycznej CDU, a jego zapisy bliższe były poglądom ostrożnie nastawionych do stworzenia „federacji państw" i rozszerzania kompetencji UE, polityków bawarskiej chadecji. W związku z tym, wyrażali oni zadowolenie z faktu, że zgodnie z dokumentem Unia Europejska nie została przekształcona w europejskie „państwo federalne", a jednocześnie, że odzwierciedlony został fakt, że jest ona czymś więcej niż

A. Bielawski

organizacją międzypaństwową. Należy również zaznaczyć, że zauważalna jest korelacja między niemieckimi tradycjami federalnymi a promowaniem przez polityków chadeckich analogicznych rozwiązań na poziomie europejskim, czyli kładzenie nacisku na federalną strukturę organizacji, subsydiaryzm, podział kompetencji między regiony, państwa i Unię oraz demokratyzację i wzmacnianie efektywności instytucji unijnych, co zgodne jest z założeniami konstruktywizmu.

Przeprowadzone badania ujawniły również, że ideologia i dokumenty programowe chadecji, odnoszące się do kwestii integracji politycznej i gospodarczej, wpływają na działania oraz decyzje podejmowane przez polityków CDU i CSU w Bundestagu, co było widoczne w kontekście podejmowanych prób przeniesienia elementów chadeckich koncepcji integracji na płaszczyznę federalną oraz uczynienia z nich oficjalnego stanowiska rządu niemieckiego. Partie reprezentowane na forum Bundestagu przez frakcję CDU/CSU, która zrzesza wszystkich chadeckich deputowanych, prowadziły aktywną działalność parlamentarną, zgłaszając projekty ustaw i wniosków w zakresie polityki europejskiej, wśród których można wymienić, m.in. rządowy projekt „Ustawy o Traktacie z dnia 7 lutego 1992 r. o Unii Europejskiej" z 1992 r., Projekt ustawy o stabilizacji rynku finansowego z 2008 r. oraz wniosek CDU/CSU pt. „Konsolidacja i rozwój Unii Europejskiej podczas Prezydencji niemieckiej w pierwszej połowie 1999 r." z 1998 r. Mając swoich przedstawicieli w rządzie, czyli w latach 1990-1998 oraz 2005-2017, chadecja wspierała politykę europejską H. Kohla oraz A. Merkel. Posiadając w tym czasie największą ilość posłów zrzeszonych w Bundestagu, frakcja CDU/CSU wpływała na kształt niemieckiej polityki wewnętrznej i zewnętrznej. Przy tym należy zauważyć, że partie chadeckie starając się zapewnić realizację swoich programów partyjnych i programów rządowych CDU/CSU, dobierały sobie koalicjantów pod kątem zbieżności poglądów w polityce europejskiej. Co więcej, oczekiwały, że wchodzące z nimi w koalicję partie zaakceptują oraz poprą wskazywany przez chadecję sposób integracji europejskiej lub postulowane rozwiązania. Złożone i przyjęte przez Bundestag wnioski i projekty ustaw, np. projekt ustawy CDU/CSU i SPD o stabilizacji rynków finansowych, czy projekt ustawy CDU/CSU i FDP zmieniającej ustawę o przyjęciu gwarancji w ramach ESM, wskazują, iż w dużej mierze oczekiwania te były urzeczywistniane. Natomiast będąc w opozycji, frakcja chadecka głównie starała się kontrolować rząd.

Warte podkreślenia jest, iż niebagatelną rolę w propagowaniu na poziomie federalnym i przenoszeniu elementów chadeckich koncepcji integracji europejskiej na poziom unijny odgrywają należący do CDU i CSU członkowie rządu federalnego. W tym kontekście należy wymienić co najmniej dwóch ministrów, którzy poprzez swoją aktywność w instytucjach europejskich w bardzo wyraźny sposób wpłynęli na integrację polityczną i gospodarczą Unii Europejskiej, mianowicie ministra finansów Theodora Waigela z CSU oraz ministra spraw wewnętrznych i ministra finansów Wolfganga Schäublego z CDU. Pierwszy z nich wpłynął na kształt kryteriów konwergencji (które miały zapewnić stabilność UGiW oraz stworzyć ramy dla akcesji państw do UW) oraz jest współautorem Paktu stabilności dla Europy/Paktu Stabilności i Wzrostu (którego celem jest dyscyplinowanie państw członkowskich do prowadzenia polityki finansowej, opartej na trwałych i solidnych zasadach). Ponadto były przewodniczący CSU jest autorem nazwy wspólnej waluty europejskiej. Natomiast Schäuble jest niestrudzonym orędownikiem pogłębiania integracji politycznej, w tym reformowania unijnych instytucji. Swoje poglądy zawarł w kilku dokumentach, które są kluczowe dla chadeckiej polityki europejskiej, np. w „Rozważaniach o polityce europejskiej" (koncepcja „twardego rdzenia", współautor K. Lamers), „Propozycji CDU i CSU do europejskiego Traktatu Konstytucyjnego" (reformy instytucjonalne, wzmocnienie demokratycznej legitymizacji UE oraz zwiększenie poparcia obywateli dla procesu integracji europejskiej, współautor R. Bocklet) oraz w „Refleksjach nad polityką europejską II – o kontynuacji procesu integracji europejskiej" (prawne i polityczne ujęcie państw członkowskich UE, współautor R. Bocklet). W kontekście *finalité politique* warta uwagi jest propozycja reformy

A. Bielawski

ustrojowej Unii Europejskiej przedstawiona przez byłego przewodniczącego CDU w październiku 2011 r., a następnie miesiąc później, rozszerzona na zjeździe partyjnym Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej.

W związku z posiadanymi na mocy Ustawy Zasadniczej kompetencjami, szczególną rolę w kreowaniu polityki europejskiej Republiki Federalnej Niemiec odgrywa kanclerz. O tym, jak silną pozycję prawno-ustrojową zajmuje polityk kierujący pracami rządu federalnego, świadczy chociażby fakt, iż niemiecki system polityczny nazywany jest „systemem kanclerskim" bądź „demokracją kanclerską". Należy podkreślić, iż zarówno rola jak i pozycja kanclerza zależą również od merytorycznego przygotowania, intelektualnych predyspozycji, doświadczeń nabytych w ramach działalności partyjnej i państwowej oraz posiadanego przez polityka autorytetu. Wymienione elementy ważne są również w kontekście reprezentowania przez kanclerza państwa podczas Konferencji Międzyrządowych oraz spotkań Rady Europejskiej, które umożliwiają bezpośrednie przełożenie idei politycznych na język aktu prawnego oraz wyznaczenie kierunków rozwoju i polityki UE, co *de facto* w kwestiach integracji europejskiej daje mu decydujący głos w imieniu RFN.

Wytrawni politycy, jakimi są zarówno H. Kohl jak i A. Merkel, wielokrotnie wpływali na podejmowane decyzje na poziomie federalnym oraz europejskim, z obszaru politycznej integracji Europy. Przykładowo kanclerz Kohl przyczynił się do powołania w 1990 r. Konferencji Międzyrządowej dotyczącej unii politycznej, która obradowała równolegle do drugiej, zajmującej się kwestiami związanymi z Unią Gospodarczą i Walutową. Przy tym należy podkreślić, iż nie przekonał większości przedstawicieli państw członkowskich do federacyjnego ustroju organizacji i utworzenia „Stanów Zjednoczonych Europy". Niepowodzeniem w tej kwestii skończyła się również Konferencja Międzyrządowa 1996/1997. Zaowocowały one jednakże zakotwiczeniem zasady pomocniczości w Traktacie z Maastricht oraz utworzeniem Komitetu Regionów, jak również wzmocnieniem zasady subsydiarności, zabezpieczeniem interesów regionów oraz rozszerzeniem kompetencji Parlamentu Europejskiego w Traktacie z Amsterdamu. Zaangażowanie A. Merkel w powstanie Traktatu z Lizbony również nie doprowadziło do określenia ostatecznego kształtu unii politycznej. Dokument wzmocnił jednakże rolę Komitetu Regionów i parlamentów narodowych w zakresie kontroli przestrzegania zasady pomocniczości, a także stworzył parlamentom regionalnym, posiadającym uprawnienia ustawodawcze, możliwość uczestnictwa w mechanizmie „wczesnego ostrzegania" *ex ante*.

Chadeccy kanclerze mają również zasługi w pogłębianiu integracji gospodarczej państw członkowskich Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej. W tym kontekście należy podkreślić, że Kohl był jednym z głównych orędowników ukończenia Unii Gospodarczej i Walutowej, a zatem wprowadzenia wspólnej waluty, które postrzegał jako kolejny krok w kierunku powiązania państw członkowskich Unii Europejskiej jako wspólnoty losu (*Schicksalsgemeinschaft*) oraz zapewnienia im pokoju i wolności. Niestrudzenie przekonywał przeciwników (w tym również członków swojej partii i CSU oraz niemieckie społeczeństwo) o korzyściach płynących z jej przyjęcia, stawiając na szali własny autorytet. Popierał również działania T. Waigela odnośnie wzmocnienia sformułowanych w Traktacie z Maastricht kryteriów stabilności. Według Kohla, stabilność wspólnej europejskiej walucie, miał również zapewniać nadzór Europejskiego Banku Centralnego. Równie pozytywnie wspólną walutę postrzegała A. Merkel, która uznała, że reprezentuje ona wolę pokojowego współdziałania, stawiania czoła wyzwaniom i znajdywania wspólnych rozwiązań. W tym kontekście kanclerz podkreślała, że euro jest nierozerwalnie związane z europejskim projektem integracyjnym. Początkowo polityk była przekonana, iż dzięki swej niezależności Europejski Bank Centralny może prowadzić rzetelną politykę pieniężną, co jej zdaniem było warunkiem wiarygodności euro oraz akceptacji waluty przez obywateli. Jednakże już w 2007 r. podkreślała, że EBC nie jest w stanie samodzielnie zagwarantować stabilności waluty, gdyż jest ona również powiązana z polityką pieniężną poszczególnych państw członkowskich.

A. Nielewicz

A. Merkel bardzo aktywnie włączyła się rozwiązywanie narastającego kryzysu finansowego i zadłużeniowego, co oznaczało promowanie działań w kierunku pogłębiania integracji państw członkowskich. Polityk deklarowała, że zrobi wszystko, aby ustabilizować i wzmocnić unię walutową. Argumentowała przy tym, że ona oraz pozostali politycy europejscy winni są takie działanie ojcom założycielom Unii Europejskiej, którzy przyczynili się do budowy europejskiego domu, myśląc o przyszłych pokoleniach. W tym kontekście wielokrotnie przestrzegała, że upadek wspólnej waluty zagrozi europejskiemu projektowi integracji jako całości. Podkreślając, że celem podjętych działań ratunkowych dotyczących państw członkowskich nie jest interes państwa niemieckiego, ale dobro wspólne całej Unii, Merkel wpisała się w postulowaną przez konstruktywistów „logikę stosowności". Nawet jeśli przyjąć, że częściowo w ratowaniu państw członkowskich strefy euro kierowała nią strategiczna kalkulacja, nie dyskwalifikuje to tej teorii, przynajmniej do momentu, gdy dobro Unii dominuje w wypowiedziach i działaniach nad interesem państwa niemieckiego.

Kanclerz zaznaczała, że kryzys finansowy i gospodarczy 2008/2009 poddał państwa członkowskie stresującemu testowi i przewartościował istniejące przekonanie, że kolejnym krokiem po wprowadzeniu euro, będzie dokończenie unii politycznej. Wierzyła jednak, że mimo istniejących problemów, państwa członkowskie będą zbliżać się we wszystkich obszarach politycznych. Podkreślała przy tym, że opracowanie i przyjęcie Paktu Euro Plus, pakietu pięciu rozporządzeń i jednej dyrektywy oraz Traktatu o stabilności, koordynacji i zarządzaniu w Unii Gospodarczej i Walutowej, przybliża unię polityczną. Podczas prac nad wymienionymi dokumentami Merkel opowiadała się za rozszerzeniem kompetencji instytucji europejskich celem umożliwienia im skuteczniejszego działania. Polityk dążyła zatem do zwiększenia prerogatyw Komisji Europejskiej, np. dotyczących egzekwowalności wdrażania zaleceń KE odnośnie budżetów państw członkowskich oraz interwencji w przypadku niedotrzymania przez państwo zasad Paktu Stabilności i Wzrostu. Pozytywnie odnosiła się do zapisów Traktatu, dzięki którym członkowie Parlament Europejski mogą być obecni przy omawianiu polityk budżetowych oraz innych kwestii będących przedmiotem niniejszego dokumentu.

Kryzys wpłynął również na poglądy i działanie samej Merkel – początkowo kanclerz opowiadała się za rozwiązaniami wypracowywanymi i obowiązującymi wszystkie państwa członkowskie (jak zwiększenie dyscypliny finansowej i zapewnienie nieuchronności sankcji związanych z nieprzestrzeganiem kryteriów ustalonych w Traktacie z Maastricht i Pakcie Stabilności i Wzrostu, zapisanie tzw. hamulca zadłużenia w konstytucjach państw członkowskich), od 2011 r. zaczęła jednakże preferować działania i postulować rozwiązania dotyczące głównie państw strefy euro (szczyty państw strefy euro, rząd gospodarczy, unia bankowa). Nie bez znaczenia w tym kontekście było stanowisko prezydenta Francji – Nicolasa Sarkozy'ego oraz wciąż obecna w relacjach niemiecko-francuskich „kooperatywna hegemonia" (określenie T. Pedersena). Zmiana ta może być również postrzegana w kontekście podkreślanych przez konstruktywizm procesów europeizacji oraz socjalizacji, które oddziałują na polityków zaangażowanych na poziomie Unii Europejskiej. Wydaje się wyjaśniać nie tylko przyczynę zmiany zdania przez Merkel (dążenie do konsensusu), ale również dlaczego kanclerz postrzega siebie jako przywódcę Unii Europejskiej, współodpowiedzialnego za proces integracji europejskiej, który do zakresu swoich obowiązków zalicza również proponowanie rozwiązań aktualnych problemów, czyli kryzysu finansowego i zadłużenia państw członkowskich strefy euro. Z założeniami konstruktywizmu nie jest także sprzeczne przejście Merkel (i chadecji) od współpracy ponadnarodowej na rzecz międzyrządowej, czyli rozwiązywanie kryzysu w gronie przedstawicieli państw strefy euro i ograniczenie roli ponadnarodowych instytucji unijnych.

Bibliografia:

Borkowski P. J. (2007), *Polityczne teorie integracji międzynarodowej*, Warszawa.

A. Bielenia

Buttolph-Johnson J., Mycoff J. D., Reynolds H. T. (2010), *Metody badawcze w naukach politycznych*, Warszawa.
Czaputowicz J. (2018), *Teorie integracji europejskiej*, Warszawa.
Czaputowicz J. (2016), *Wprowadzenie. Potencjał konstruktywizmu w wyjaśnieniu integracji europejskiej*, [w:] *Zastosowanie konstruktywizmu w szkołach europejskich*, J. Czaputowicz (red.), Warszawa.
Encyklopedia politologii, t. 1. Teoria polityki (1999), W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), Zakamycze.
Fearon J., Wendt A. (2002), *Rationalism v. Constructivism. A Skeptical View*, [w:] *Handbook of International Relations*, W. Carlsnaes, Th. Risse, B. Simmons (red.), Thousand Oaks.
Grosse T. G. G. (2015), *Trzy oblicza konstruktywizmu w Europie. Rozważania o kryzysie metody integracyjnej*, „Chrześcijaństwo – Świat – Polityka" nr 17/18.
Saurugger S. (2014), *Theoretical Approaches to European Integration*, Basingstoke.
Skolimowska A. (2010), *Konstruktywizm w badaniach integracji europejskiej*, [w:] *Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość. Problemy badawcze młodych politologów*, D. Mikucka-Wójtowicz (red.), Kraków.
Żurek M. (2012), *Unia Europejska w polityce zagranicznej zjednoczonych Niemiec. Determinanty Europapolitik*, Szczecin.

Artykuły:

Artykuły, które przedstawiam jako jedną z podstaw do ubiegania się o tytuł doktora habilitowanego odnoszą się do kilku aspektów polityki europejskiej Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej oraz Unii Chrześcijańsko-Społecznej od zjednoczenia Niemiec. Uzupełniają one monografię, której zasadniczą część stanowi analiza poglądów niemieckich chadeków wobec pogłębiania integracji politycznej i gospodarczej Unii Europejskiej, przede wszystkim o aspekty związane z rozszerzeniem organizacji o nowych członków. Poruszają również zagadnienia, które wpisują się w zakres chadeckiej polityki europejskiej[9], jak stosunek przedstawicieli CDU i CSU do wyjścia W. Brytanii z Unii Europejskiej, wpływ chadeków na stanowisko RFN oraz UE wobec Rosji i Ukrainy, w kontekście występującego między oboma państwami konfliktu, czy wpływ członków obu partii na działania podejmowane przez państwo niemieckie i Unię w obliczu napływu syryjskich imigrantów do Europy. Publikacje zostały pogrupowane ze względu na zakres tematyczny podejmowanych problemów.

Pierwszy z artykułów opiera się na programach partyjnych, które powstały po zjednoczeniu obu państw niemieckich oraz uchwałach niemieckiej chadecji, które zostały opracowane w kontekście wyborów do Bundestagu w 2017 r. Celem publikacji było zbadanie, na ile polityka europejska obu partii chadeckich tworzy strategiczną wizję i podstawy działania wobec problemów zaistniałych w Unii Europejskiej. Podjęłam w nim również próbę przybliżenia najważniejszych dla obu partii elementów tejże polityki związanej z rozszerzeniem i pogłębieniem UE. Skupiłam się zatem na kilku istotnych kwestiach, mianowicie: sposobie, w jaki partie chadeckie postrzegają Unię Europejską i proces integracji europejskiej oraz jak przedstawiają rolę RFN w tym procesie; gotowości przedstawicieli partii do bliższej współpracy z innymi państwami na arenie europejskiej; stosunku do rozszerzania i pogłębiania integracji europejskiej oraz na proponowanych rozwiązaniach dotyczących najbardziej palących problemów, jak np. wzrost zadłużenia niektórych państw członkowskich, „Brexit", czy nasilona imigracja do Unii.

Analiza dowiodła, że zarówno Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna, jak i Unia Chrześcijańsko-Społeczna odnoszą się w sposób pozytywny do procesu integracji w ramach UE, nierozłącznie wiążąc go z pokojem, wolnością i dobrobytem. CSU kładzie przy tym nacisk na to, by UE była jak najbliższa obywatelom. Obie partie uznały, iż na RFN spoczywają szczególne obowiązki związane z kształtowaniem porządku, bezpieczeństwa i wolności. CDU odnosiła je do rozwoju europejskiego procesu zjednoczenia oraz wzmacniania demokracji w Europie Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej, co było kontynuacją wizji kanclerza Helmuta Kohla. Natomiast CSU uznając za obowiązek RFN

[9] Rozumianej jako polityka prowadzona wobec UE, której celem jest wpływanie na kierunek i zakres integracji europejskiej.

A. Dilewska

zapewnienie międzynarodowej zdolności do działania i stabilizacji postulowała, aby Niemcy objęli przywództwo „we wszystkich sojuszach i partnerstwach" (chodziło głównie o Unię i NATO). Aby sprostać tym obowiązkom Niemcy miały wykorzystać siłę swojej polityki zagranicznej, siłę ekonomiczną, potencjał rozwojowy oraz potencjał militarny.

Odnośnie rozszerzania Unii Europejskiej CDU podkreślała, iż akcesja związana jest nie tylko ze spełnieniem kryteriów kopenhaskich, ale także ze zdolnością absorpcyjną samej UE. Powiązano zatem pogłębienie integracji europejskiej z procesem rozszerzania organizacji. Ponadto w programie podstawowym wyrażono pogląd, iż proces ten musi przyczynić się do wzmocnienia tożsamości europejskiej, co dla partii jednoznaczne było z przyjmowaniem do organizacji wyłącznie państw europejskich. Partia, będąc przeciwna akcesji Turcji, proponowała zacieśnienie więzi tego państwa z Unią poprzez sformalizowanie tzw. „uprzywilejowanego partnerstwa". Pogląd ten był podzielany przez CSU, która, nawiązując do zmian ustrojowych wprowadzanych w Turcji oraz odmiennej od europejskiej hierarchii wartości, opowiedziała się za przerwaniem negocjacji akcesyjnych.

Podążając śladami kanclerza Konrada Adenauera i jego tzw. polityki reńskiej CDU deklarowała rozwinięcie współpracy niemiecko-francuskiej w taki sposób, by oba państwa zachowały swój status pionierów w wyznaczaniu kształtu Unii Europejskiej. Ponadto partia zapowiadała rozwój i wzmacnianie partnerstwa z pozostałymi państwami europejskimi. Podobne sformułowania znalazły się w programie podstawowym CSU. W programie rządowym CDU i CSU opowiedziano się za utworzeniem Europejskiej Unii Obronnej oraz Europejskiego Funduszu Obronnego, które miały umożliwić Francji i Niemcom pogłębienie współpracy wojskowej oraz poprawę ich bezpieczeństwa.

Działania zapewniające bezpieczeństwo państw członkowskich powiązane zostały również z powstrzymaniem i ukierunkowaniem imigracji z państw afrykańskich i bliskowschodnich. We wspólnym programie rządowym podkreślono, że Unia Europejska musi zagwarantować bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne państw członkowskich, bowiem żadne państwo nie jest w stanie samodzielnie strzec swoich interesów. Jako wytyczne podawano wzmocnienie Frontexu, zakończenie budowy europejskiego systemu azylowego, podpisanie umów o readmisji z państwami afrykańskimi i bliskowschodnimi graniczącymi z tymi, z których pochodzą uchodźcy i imigranci oraz zwalczanie nielegalnej imigracji (w tym również przemytu). CSU postulowała także intensyfikację walki z przyczynami imigracji oraz stworzenie odpowiedniego prawa imigracyjnego, które ograniczy liczbę imigrantów. Natomiast CDU sugerowała współpracę z międzynarodowymi organizacjami uchodźczymi i migracyjnymi, np. IOM, czy UNHCR. Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna wyrażała również przekonanie, iż Europa będzie musiała w przyszłości ponosić większą odpowiedzialność za własne bezpieczeństwo. Postulowała zatem lepszą organizację i wzmocnienie europejskich potencjałów wojskowych oraz rozwinięcie Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Jeszcze więcej uwagi owej polityce poświęciła CSU. Partia silnie poparła projekt „europejskiej armii", współpracę oraz wspólne planowanie, pozyskiwanie i rozwijanie możliwości sił zbrojnych w Europie.

Odnosząc się do decyzji Brytyjczyków o opuszczeniu Unii Europejskiej CDU wskazywała, że jej źródłem są spóźnione reakcje organizacji na kryzysy. W związku z tym zobowiązała się do podjęcia działań, których efektem będzie zwiększenie zdolności organizacji do działania oraz do rozwiązywania konkretnych i ważnych problemów. „Brexit" ujawnił również, że projekt europejski nie jest wolny od zagrożeń ani nieodwracalny. Z kolei, według CSU, chęć wystąpienia W. Brytanii z UE ujawniła słabości strukturalne organizacji i jej instytucji. Partia podkreślała zatem, że jeśli Europa chce wspólnie kształtować przyszłość i utrzymać swój globalny wpływ, to zamiast „coraz ściślejszego związku" potrzebuje „coraz lepszego związku".

- A. Bielawska (2018), *Polityka europejska w programach partyjnych oraz uchwałach niemieckiej chadecji w kontekście wyborów do Bundestagu w 2017 r.*, [w:] *Wybory w*

A. Bielawska

Niemczech w 2017 roku z perspektywy politologicznej, A. Kruk, H. Wyligała (red.), Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław.

Dwa kolejne artykuły nawiązują do powyższego, gdyż oscylują wokół kwestii kryzysu państw członkowskich Unii Europejskiej. Analizują postawy polityków chadeckich, przede wszystkim kanclerz Angeli Merkel, względem kryzysu politycznego, zadłużenia oraz zaufania państw członkowskich Unii Europejskiej oraz powiązanych z nimi zmian traktatowych dotyczących unijnych instytucji, zwiększenia dyscypliny finansowej oraz ustanowienia mechanizmów stabilizacyjnych w latach 2006-2012.

W postawie Angeli Merkel wyróżnić można było dwutorowe podejście do kwestii zwalczania kryzysu – z jednej strony kładła ona nacisk na działania państw strefy euro, z drugiej opowiadała się za rozwiązaniami wypracowywanymi i obowiązującymi wszystkie państwa członkowskie. Od początku 2011 r. kanclerz coraz częściej mówiła o wypracowywaniu rozwiązań, przede wszystkim, w gronie państw strefy euro, co głównie wiązało się z problemami w przekonaniu wszystkich państw członkowskich do rozwiązań proponowanych przez nią i prezydenta Francji N. Sarkozy'ego oraz z dyskusją toczoną w RFN. Pod wpływem wewnątrzkoalicyjnych oraz parlamentarnych sporów polityk zaczęła również coraz częściej oraz głośniej mówić o niemieckich interesach oraz bronić ich na arenie europejskiej. Należy zaznaczyć, iż niewątpliwie na jej postawę wpłynął również kalendarz wyborczy w Niemczech.

Zdając sobie sprawę, iż zwiększenie dyscypliny finansowej w Unii oraz ustanowienie mechanizmów antykryzysowych musi być powiązane ze zmianami prawa unijnego kanclerz A. Merkel, przy silnym wsparciu ze strony Sarkozy'ego, przekonywała do poparcia tego typu zmian. Dzięki jej nieustępliwej postawie ostatecznie wyrażono zgodę na nowelizację art. 136 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, czyli dodanie ust. 3, który pozwolił na ustanowienie ESM. Do sukcesów polityk należy również zaliczyć powiązanie udzielania pożyczek z EFSM i EFSF ze ścisłym przestrzeganiem ustalonych reguł. Również w tej kwestii na stanowisko Merkel wpłynęła tocząca się w Niemczech dyskusja. Politycy (także z CDU i CSU) niechętni byli do udzielania pomocy Grecji, która wstąpiła do unii walutowej fałszując statystyki. Obawiali się, podobnie jak kanclerz, że udzielenie wsparcia finansowego temu państwu oznaczać będzie, iż również inne gorzej radzące sobie państwa zaczną domagać się pomocy. Zaangażowanie kanclerz w wypracowywane na płaszczyźnie unijnej rozwiązania wpłynęło również na to, że pomoc dla Grecji obwarowana została twardymi warunkami oraz że dodatkowe środki dla tego państwa finansowane są ze źródeł publicznych i prywatnych. Co więcej, w zapisach „sześciopaku" oraz paktu fiskalnego odzwierciedlony został nacisk polityk na stabilizację sytuacji państw pogrążonych w kryzysie za pomocą działań dyscyplinujących.

- A. Bielawska (2014), *RFN wobec kryzysu państw członkowskich Unii Europejskiej (2010-2012)*, [w:] *Unia Europejska w czasach kryzysu*, M. Musiał-Karg (red.), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.
- A. Bielawska (2012), *Angela Merkel – kanclerz na kryzysy Unii Europejskiej?*, [w:] *Gender jako determinanta w przestrzeni prywatnej i publicznej*, A. Balczyńska-Kosman, I. Andruszkiewicz, J. Kałużna, E. Kania (red.), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.

Dwa artykuły odnoszą się do sytuacji na Ukrainie panującej w latach 2014-2015. Mają one na celu analizę polityki wschodniej obu partii chadeckich oraz Angeli Merkel w obliczu konfliktu rosyjsko-ukraińskiego oraz wpływu, jaki przede wszystkim kanclerz RFN wywarła na działania Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej. Przybliżają one najczęściej pojawiające się w wypowiedziach A. Merkel zagadnienia powiązane z kryzysem na Ukrainie w kontekście prowadzonej przez kanclerz oraz obie partie polityki wschodniej. Skupiłam się zatem na:

A. Bielawska

stosunku chadecji wobec pogłębienia wspólnych więzi politycznych i integracji gospodarczej z Ukrainą w kontekście stosunków z Rosją; postulowaniu przez chadecję demokratyzacji oraz zachowania jedności terytorialnej i politycznej Ukrainy; mediacji A. Merkel oraz próbach współpracy z Rosją w celu rozwiązania kryzysu oraz na chadeckim stanowisku odnośnie nałożenia sankcji na Rosję.

Przeprowadzona analiza pokazała, iż konflikt rosyjsko-ukraiński zmusił niemieckich polityków związanych z CDU i CSU do zrewidowania poglądów na temat rosyjskiej polityki zagranicznej oraz relacji niemiecko-rosyjskich. Zgadzali się oni, że pogwałcenie przez Federację Rosyjską prawa międzynarodowego przez naruszenie suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy, nękanie chcących zbliżenia z Unią Europejską państw postsowieckich i destabilizacja całego porządku europejskiego wymagały odpowiedzi Zachodu. Nie było jednakże pełnej zgody co do sposobu reakcji Niemiec na rosyjskie działania.

Wypowiedzi zdecydowanej większości polityków frakcji CDU/CSU oraz A. Merkel sugerowały, iż długotrwałe rozwiązanie kryzysu możliwe jest wyłącznie z zaangażowaniem Rosji. W tym duchu kanclerz zaproponowała utworzenie tzw. grupy kontaktowej, która miała umożliwić rosyjsko-ukraińskie rozmowy przy mediacji międzynarodowych partnerów. Niektórzy przedstawiciele chadecji otwarcie mówili o uwzględnieniu rosyjskiego stanowiska i interesów (P. Mißfelder, P. Gauweiler), byli jednak w zdecydowanej mniejszości. Część podkreślała, że zarówno politycznie, jak i gospodarczo Federacja Rosyjska ma o wiele więcej do stracenia niż Niemcy i Unia (W. Schäuble, K.-G. Wellmann). Próbowano rozwiać rosyjskie obawy przekonując, iż przystąpienie Ukrainy do Partnerstwa Wschodniego nie jest skierowane przeciwko Rosji oraz wycofując się z zarysowywania perspektyw wstąpienia tego państwa do Unii (A. Schockenhoff, A. Merkel). Ponadto rząd federalny, przy poparciu chadeków, zaczął przywiązywać jeszcze większą wagę do takiej modyfikacji unijnej polityki sąsiedztwa, by integracja gospodarcza z UE nie wykluczała rozwijania współpracy państw Partnerstwa Wschodniego z Moskwą.

Przedstawiciele CDU i CSU nie byli jednomyślni odnośnie wprowadzania przez Unię Europejską sankcji gospodarczych względem Federacji Rosyjskiej. Kilkoro posłów opowiadało się przeciwko ich wdrożeniu (P. Gauweiler) lub za ich zaostrzeniem (A. Schockenhoff, G. Kirchbaum). Większość zgadzała się z poglądem A. Merkel, iż sankcje są środkiem ostatecznym, po który sięga się, gdy Rosja łamie prawo międzynarodowe i nie stosuje się do zawartych porozumień. Mimo eskalacji kryzysu przez stronę rosyjską i prorosyjskich separatystów wszyscy chadeccy posłowie wykluczali działania militarne oraz zgadzali się z koniecznością poszukiwania dyplomatycznego rozwiązania. Jednogłośnie popierali stanowisko A. Merkel odnośnie udzielenia Ukrainie politycznego i finansowego wsparcia w kryzysie.

Politycy chadeccy nie sprzeciwiali się pełnieniu przez RFN tradycyjnej roli łącznika w utrzymywaniu dialogu między Moskwą i Brukselą, która wynikała zarówno z postrzegania pozycji państwa niemieckiego w polityce międzynarodowej, jak i chęci utrzymania dobrych relacji politycznych i gospodarczych z Rosją. Większość wyrażała również zrozumienie dla postawy państw członkowskich, które życzyły sobie, by Niemcy przyjęły na siebie rolę kreatora unijnej polityki wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Frakcja CDU/CSU wyraziła gotowość do spełnienia oczekiwań dotyczących pokojowego rozwiązywania kryzysów i konfliktów przy pomocy środków dyplomatycznych i współpracy na rzecz rozwoju. Niektórzy politycy winą za „dyplomatyczną katastrofę", czyli fiasko rozmów między Brukselą, Kijowem i Moskwą, obarczali nie tylko Federację Rosyjską, ale również UE. W ocenie chadeków Unia nie doceniła geopolitycznej kwestii Ukrainy dla Rosji oraz podstawowych wewnętrznych konfliktów politycznych na Ukrainie, których nie można było usunąć poprzez podpisanie umowy stowarzyszeniowej (M. Stübgen).

- A. Bielawska (2017), *Ostpolitik Angeli Merkel w obliczu kryzysu na Ukrainie*, „Przegląd Zachodni" nr 1, Poznań.

A. Nielewska

- A. Bielawska (2015), *Niemiecka chadecja wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego*, „Rocznik Integracji Europejskiej" nr 9, Poznań.

Kolejny artykuł dotyczy napływu syryjskich imigrantów na teren RFN oraz stanowiska jakie wobec wywołanego tym procederem kryzysu zajęła A. Merkel. Artykuł miał na celu prześledzenie merkelowskiej polityki „otwartych drzwi" w trakcie trwania kryzysu uchodźczego. Została ona ujęta w kilkanaście podpunktów, które przybliżają najczęściej pojawiające się w wypowiedziach kanclerz rozwiązania umożliwiające jego zakończenie. Pomysły te zostały zanalizowane pod kontem ich źródła, wpływu na pozycję A. Merkel w jej własnej partii (CDU) oraz w kontekście wyborów do Bundestagu w 2017 r.

Działania proponowane przez A. Merkel, których celem było zniwelowanie kryzysu uchodźczego zakorzenione były w głębokim przekonaniu, iż można go będzie pokonać tylko wspólnym wysiłkiem oraz że europeizacja rozwiązania leży w interesie Niemiec i dlatego należy za nią optować. Merkel wielokrotnie dawała do zrozumienia, że przetrwanie UE jest dla niej priorytetem. Zatem niezwykle ważna była dla niej jedność i współpraca państw europejskich, w tym wspólne partycypowanie w kosztach i obowiązkach, a nie zrzucanie ich na państwa do których przedostawała się największa ilość uchodźców. Drugim elementem związanym z trwałością unii było wzmocnienie jej konkurencyjności, a tym samym Niemiec jako gospodarczo najsilniejszego państwa członkowskiego. Skoro izolacja mogła wyrządzić szkody i spowolnić niemiecką gospodarkę, pragmatycznym rozwiązaniem było zapobieganie takiemu rozwiązaniu. Będąc przekonaną, iż zamknięcie granic oznacza *de facto* likwidację strefy Schengen i korzyści z nią związanych kanclerz robiła co w jej mocy, aby utrzymać je otwarte.

Merkelowska polityka wobec uchodźców, o czym mówiła sama kanclerz, w dużej mierze wynikała również z jej osobistych doświadczeń. Dla osoby, która żyła w podzielonym państwie niemieckim nie do pomyślenia było zamykanie granic, stawianie murów i płotów, by uniemożliwić osobom uciekającym przed wojną i szukającym bezpieczniejszego miejsca do życia przedostanie się na teren Unii Europejskiej. Merkel wierzyła, że nie tylko ona, ale wszyscy Niemcy chcą i muszą uczyć się na błędach z przeszłości. Stąd też jej zdecydowany sprzeciw wobec niehumanitarnego traktowania ludzi oraz ograniczania swobód.

W pewnym stopniu niemiecka historia ograniczyła pole manewru kanclerz, gdyż ze względu na nią bardzo uważnie analizowano każdą wypowiedź i ruch A. Merkel. Paradoksalnie, to właśnie otworzenie przez nią granic państwa niemieckiego przed uchodźcami, czyli zachowanie jak najbardziej moralnie poprawne, zostało najostrzej skrytykowane. Co prawda, nie można wykluczyć, że kanclerz pragmatycznie uznała, że polityka izolacjonizmu zaszkodzi mozolnie budowanemu dobremu wizerunkowi państwa, gdyż nikomu innemu nie wytykanoby bezlitosnej polityki wobec uchodźców tak, jak Niemcom. Nie zgadzam się jednak z poglądem, że decyzje, które podjęła były wyłącznie wynikiem cynicznej kalkulacji. Świadczy o tym chociażby zaskakująco emocjonalny ton jej odpowiedzi oponentom (głównie Horstowi Seehoferowi z CSU), że „jeśli teraz zaczniemy przepraszać za to, że pokazujemy przyjazną twarz w trudnych sytuacjach, to nie jest mój kraj".

Z pewnością nie bez znaczenia dla kształtu jej polityki uchodźczej były także chrześcijańskie zasady, w duchu których została wychowana oraz na gruncie których utworzona została Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna. Kanclerz wielokrotnie mówiła o godności ludzkiej przysługującej wszystkim ludziom i o traktowaniu każdego uchodźcy jako indywiduum, a nie części tłumu. Wszystkim chadekom, którzy krytykowali jej postawę i posunięcia przypominała, iż „idea stworzenia CDU była niesłychaną ideą: stworzenia partii, która znajduje swoje podstawy w «C», a więc w godności danej przez Boga każdemu człowiekowi". Wszystkim wątpiącym, czy partia podoła wyzwaniom związanym z tak wielkim kryzysem humanitarnym przypominała niełatwą historię Niemiec i problemy z jakimi partia borykała się do zjednoczenia państwa. Choć Merkel nie zdołała przekonać

A. Bielawska

największych krytyków jej polityki uchodźczej (stała się ona jednym z powodów opuszczenia partii przez Erikę Steinbach), podczas odbywającego się w Essen federalnego kongresu partii (6-7 grudnia 2016 r.) CDU po raz dziewiąty wybrała ją na swoją przewodniczącą zdecydowaną większością głosów (89,5%). Prawdopodobnie CDU uznała, że dla dobra ogólnego partii i ze względu na zbliżające się wybory parlamentarne bardziej opłaca się popierać A. Merkel, niż rozgrywać na forum wewnętrzne konflikty. W tym kontekście należy podkreślić, iż w partii nie występował dostatecznie silny rywal, który mógłby zagrozić przywództwu Merkel, a poparcie jakim cieszyło się CDU było w dużej mierze związane ze społecznym poparciem samej kanclerz.

Mimo sprzeciwu niemieckich oraz europejskich polityków kanclerz udało się obronić swoją wizję zarządzania kryzysem uchodźczym i dokonać jego europeizacji. Nie rezygnując z polityki „otwartych drzwi" i forsując kompleksowe ogólnoeuropejskie rozwiązania przekonała sporą liczbę oponentów, że Niemcy „*schaffen das*".

- A. Bielawska (2018), *Angela Merkel wobec napływu syryjskich imigrantów do RFN w latach 2015-2017*, „Przegląd Zachodni" nr 2, Poznań.

Następne dwa artykuły zarysowują stanowisko niemieckich polityków wobec rozszerzania Unii Europejskiej. W pierwszym przedstawiona została aktywna rola RFN jako promotora rozszerzenia Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej na Wschód oraz adwokata Polski w latach 1989-2004. Szczególna uwaga zwrócona została na stanowisko i działania kanclerza Helmuta Kohla, który odegrał w tym procesie niebagatelną rolę. Artykuł poddał również analizie stanowisko przewodniczącego frakcji parlamentarnej CDU/CSU w Bundestagu Wolfganga Schäublego oraz rzecznika CDU ds. polityki zagranicznej Karla Lamersa zaprezentowane w „Rozważaniach o polityce europejskiej".

Za rządów Helmuta Kohla, Niemcy ze wszystkich państw członkowskich najmocniej nalegały na akcesję Polski do WE/UE. Poparcie uwidaczniało się w dokumentach (np. w traktacie o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy), podczas bilateralnych spotkań kanclerza z polskim premierem i ministrem spraw zagranicznych oraz w ramach oficjalnych wystąpień Kohla (np. przed Sejmem), jak również na arenie europejskiej (we wpływie, jaki politycy niemieccy, w tym również chadeccy, wywarli na prace Rady Unii Europejskiej i Rady Europejskiej, szczególnie podczas niemieckiej prezydencji w drugiej połowie 1994 r., w wystąpieniach podsumowujących szczyty UE oraz w ostatecznym kształcie dokumentów Komisji Wspólnot Europejskich, np. w raporcie „Ku bliższemu stowarzyszeniu z państwami Europy Środkowej i Wschodniej"). W tym kontekście zaznaczone zostały różnice między stanowiskiem rządu niemieckiego wobec kwestii rozszerzenia i pogłębienia integracji europejskiej w okresie rządów H. Kohla (nie chciano odkładać rozszerzenia organizacji pod pretekstem braku jej reformy) oraz po przejęciu władzy przez koalicję SPD-*Bündnis 90/Die Grünen* (zaczął dominować pragmatyzm, bardziej zdecydowanie broniono interesów RFN w trakcie negocjacji akcesyjnych z państwami kandydującymi).

Kolejny artykuł zarysowuje stanowisko Angeli Merkel wobec akcesji Turcji do Unii Europejskiej. Jego celem było przedstawienie stanowiska przewodniczącej CDU i kanclerz wobec członkostwa Turcji w Unii Europejskiej w latach 2005-2015. Został on podzielony na 6 części, które przybliżają historię stosunków unijno-tureckich oraz najczęściej pojawiające się kwestie podejmowane przez kanclerz w związku z tureckimi staraniami o akcesję.

W publikacji zwrócono uwagę na zmianę poglądów A. Merkel, która do 2006 r. otwarcie wyrażała niechęć do idei zintegrowania Turcji ze strukturami wspólnotowymi oraz preferowała inną możliwość współpracy z tym państwem bez formalnego członkostwa, czyli „uprzywilejowane partnerstwo". Po objęciu stanowiska kanclerza, zaczęła coraz mocniej angażować się w turecki proces akcesyjny – spotykała się z przedstawicielami tureckiego rządu (zarówno w Berlinie, jak i w Ankarze) celem omówienia postępów, podejmowała próby mediacji między przedstawicielami Turcji, Tureckiej Republiki Cypru Północnego oraz

A. Bielewska

Republiki Cypru, zaś na arenie unijnej optowała za otwieraniem kolejnych rozdziałów negocjacyjnych i odblokowywaniem procesu akcesyjnego. Zmianę stanowiska tłumaczyła tym, iż będąc przedstawicielką niemieckiego rządu musi respektować zasadę *pacta sunt servanda*. Niewątpliwie znaczny wpływ wywarło również zdanie będącej w koalicji z chadekami SPD, która silnie optowała za przyjęciem tego państwa do UE. Poparcie dla tureckiej akcesji nie było jednakże bezwarunkowe – kanclerz wielokrotnie podkreślała, iż o dalszym poszerzeniu Unii nie może być mowy bez wcześniejszego zreformowania jej instytucji oraz bez wypełnienia kryteriów kopenhaskich.

Na postawę A. Merkel wobec przyjęcia tego państwa do Unii wpłynęły także takie kwestie, jak starzenie się niemieckiego społeczeństwa (uznała, że napływ tureckiej siły roboczej do Niemiec wpłynąłby na „odmłodzenie" społeczności niemieckiej oraz przyczyniłby się do rozwoju gospodarki) oraz kryzys imigracyjny. Kanclerz starając się pozyskać przychylność państwa, które uznała za kluczowe w rozwiązaniu owego kryzysu, komplementowała humanitarne zaangażowanie Turcji, obiecywała udzielenie jej wsparcia finansowego oraz deklarowała zaangażowanie w przyspieszenie procesu liberalizacji wizowej w zamian za wcześniejsze wprowadzenie przez Turcję umowy o readmisji. Współpraca z Ankarą uwiarygodniała postawę i propozycje Merkel mające na celu rozwiązanie kryzysu – w szczególności przedstawianie go jako globalnego wyzwania, które można przezwyciężyć dzięki międzynarodowej współpracy, nacisk na pomoc humanitarną dla uchodźców, zabezpieczanie i przywrócenie kontroli nad granicami, czy legalizację przepływu uchodźców.

- A. Bielawska (2011), *Niemcy jako adwokat Polski na drodze do Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej*, [w:] *Spotkania polsko-niemieckie*, D. Kawa (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- A. Bielawska (2016), *Angela Merkel wobec integracji Turcji z Unią Europejską w latach 2005-2015*, „Rocznik Integracji Europejskiej" nr 10, Poznań.

Ostatni artykuł analizuje stosunki polsko-niemieckie na tle kryzysu konstytucyjnego i prac nad powstaniem nowego traktatu, budowy Gazociągu Północnego, Centrum przeciwko Wypędzeniom i „widocznego znaku" oraz wysuwanych przez stronę polską roszczeń odszkodowawczych. Choć podstawowym celem publikacji było udzielenie odpowiedzi na pytanie, jaką wagę A. Merkel przyznawała stosunkom polsko-niemieckim w trakcie swojej pierwszej kadencji oraz w jakim stopniu je kształtowała, umożliwił on również prezentację poglądów polityk wobec zmiany sposobu podejmowania decyzji w Radzie Unii Europejskiej, ideowych podstaw integracji europejskiej oraz bezpieczeństwa energetycznego państw członkowskich UE.

W publikacji wskazano, że kanclerz Merkel opowiadała się za wprowadzeniem systemu podwójnej większości, w którym decyzje w RUE zapadałyby przy poparciu 55% liczby krajów i 65% liczby ludności. Ponieważ był on mniej korzystny dla Polski niż mechanizm nicejski (który przyznawał temu państwu w RUE tylko dwa głosy mniej Niemcom), polityk podkreślała, że rząd polski mógłby korzystać z tzw. „kompromisu z Joaniny" umożliwiającego odwlekanie niekorzystnej decyzji, pod warunkiem, że uzyska poparcie odpowiedniej ilości państw[10] oraz iż jego użycie będzie miało na celu poszukiwanie konsensusu w „rozsądnym czasie". Ostatecznie ustalono, że formuła podwójnej większości obowiązywać będzie od 1 listopada 2014 r. oraz wprowadzono okres przejściowy (obowiązujący do 31 marca 2017 r.), podczas którego każde państwo mogło żądać „powrotu" do systemu nicejskiego oraz odwołać się do formuły z Joaniny.

W ramach prób „ożywiania" Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy A. Merkel opowiedziała się za ponownym przedyskutowaniem kształtu preambuły, podkreślając,

[10] Państwa te miały dysponować liczbą głosów odpowiadającą ¾ tzw. blokującej mniejszości, która dysponowała co najmniej 35% populacji UE oraz liczyła co najmniej cztery państwa.

A. Bielawska

że w dokumencie powinno znaleźć się odwołanie do Boga i wartości chrześcijańskich, co zostało dobrze przyjęte przez stronę polską. Podczas nieformalnego spotkania ministrów spraw zagranicznych w Klosterneuburgu pod Wiedniem (maj 2006 r.), podjęto decyzję o przedłużeniu okresu ratyfikacji Konstytucji UE oraz jednocześnie postanowiono uwzględnić zgłoszony przez kanclerz zamiar umieszczenia w niej odniesienia do wartości chrześcijańskich. W rezultacie przeprowadzonych dyskusji, w preambule Traktatu z Lizbony znalazła się wzmianka o kulturowym, religijnym i humanistycznym dziedzictwie Europy, z którego wynikają powszechne wartości.

W trakcie swojej pierwszej kadencji A. Merkel próbowała łagodzić napięcia i wychodzić naprzeciw oczekiwaniom Warszawy obiecując, że podczas budowy i wykorzystania niemiecko-rosyjskiego Gazociągu Północnego, rząd niemiecki weźmie pod uwagę nie tylko własne interesy, lecz także pozostałych państw ościennych. Opowiedziała się za stworzeniem europejskiej koncepcji bezpieczeństwa energetycznego oraz zwróciła uwagę na konieczność ścisłego koordynowania polityki energetycznej z polityką zagraniczną i bezpieczeństwa UE. Ponadto kanclerz zaproponowała włączenie Gazociągu Północnego w system bezpieczeństwa energetycznego Unii oraz zaoferowała dostawy gazu z Niemiec do Polski w razie rosyjskiego szantażu. W tym celu strona niemiecka postulowała budowę łącznika z końcowej stacji Gazociągu Północnego w Greifswaldzie do granicy Polski.

- A. Bielawska (2010), *Kanclerz Angela Merkel a stosunki polsko-niemieckie w latach 2005-2009*, [w:] *Kobiety we współczesnym świecie*, M. Musiał-Karg, B. Secler (red.), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.

Chciałabym nadmienić, iż moje badania dotyczące polityki europejskiej niemieckich partii chadeckich prezentowane były w formie referatów w ramach następujących konferencji i zjazdów naukowych:

1. Konferencja „Ewolucja postaw kobiecych w przestrzeni publicznej w XX i XXI wieku", Poznań, 30 marca 2019, referat: *Angela Merkel – symbol kobiecych rządów w Europie*.
2. Konferencja „Europa XXI wieku. Wewnętrzne i zewnętrzne granice Unii Europejskiej", Słubice, 7-8 lutego 2019, referat: *Koncepcje integracji europejskiej CDU i CSU w obliczu kryzysu w strefie euro*.
3. Konferencja „Europa XXI wieku. Europa i Unia Europejska w obliczu nowych wyzwań", Słubice, 1-2 luty 2018, referat: *Niemiecka chadecja wobec integracji Turcji z Unią Europejską w kontekście kryzysu migracyjnego*.
4. III Zjazd Niemcoznawców, Wrocław, 30 listopad – 2 grudzień 2017, referat: *Polityka Angeli Merkel i CDU/CSU w obliczu napływu uchodźców z Bliskiego Wschodu*.
5. Konferencja „Niemcy po wyborach: bilans zysków i strat", Zielona Góra, 16-17 listopad 2017, referat: *Program wyborczy niemieckiej chadecji a wyniki wyborów do Bundestagu w 2017 roku*.
6. Konferencja „Kryzysy współczesnego świata. Różne ujęcia problemów globalnych", Poznań, 3 kwiecień 2017, referat: *Angela Merkel wobec kryzysu uchodźczego*.
7. Konferencja „Europa XXI wieku. Przyszłość Europy i Unii Europejskiej w obliczu nowych wyzwań", Słubice, 2-3 luty 2017, referat: *Polityka Angeli Merkel i CDU/CSU w obliczu napływu uchodźców z Bliskiego Wschodu*.
8. Konferencja „Europa XXI wieku. Bezpieczeństwo Europy, Unii Europejskiej i Polski w obliczu nowych wyzwań. Stan obecny i scenariusze na przyszłość", Słubice, 4-5 luty 2016, referat: *CDU/CSU wobec integracji Turcji z Unią Europejską w latach 2005-2015*.
9. Konferencja „Na Zachodzie bez zmian? Nowa sytuacja geopolityczna Europy Środkowej 25 lat po zjednoczeniu Niemiec", Zielona Góra, 27 listopad 2015, referat: *Ostpolitik Angeli Merkel w obliczu kryzysu na Ukrainie*.

A. Bielawska

10. Konferencja „Europa XXI wieku. Bezpieczeństwo Europy, Unii Europejskiej i Polski w obliczu obecnych i przyszłych zagrożeń. Diagnozy i scenariusze na przyszłość", Słubice, 5-6 luty 2015, referat: *Niemiecka chadecja wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego*.
11. Konferencja „Europa XXI wieku. Europa i Unia Europejska wobec kryzysu. Diagnozy, rozwiązania i scenariusze na przyszłość", Słubice, 7-8 luty 2013, referat: *RFN wobec kryzysu państw członkowskich Unii Europejskiej*.
12. Konferencja „Przestrzeń publiczna, przestrzeń prywatna, przestrzeń kobieca", Poznań, 18 kwiecień 2012, referat: *Angela Merkel – polityk na kryzysy w Unii Europejskiej?*.

5. OMÓWIENIE POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH

5.1. POZOSTAŁE OBSZARY ZAINTERESOWAŃ NAUKOWYCH I OSIĄGNIĘCIA W TYM ZAKRESIE

Obok głównego nutu badań, jakim jest polityka europejska Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej oraz Unii Chrześcijańsko-Społecznej, moje badania skoncentrowały się na stosunkach polsko-niemieckich, stanowisku Polski wobec reformy Unii Europejskiej, rozwoju i nauczaniu uniwersytetów europejskich, współpracy szkół wyższych w regionach przygranicznych, stosunku polskiego i niemieckiego kościoła rzymskokatolickiego oraz Ewangelickiego Kościoła Niemiec wobec integracji europejskiej oraz jej ideowych podstaw, jak również rozwoju greckiego społeczeństwa i ustrojów politycznych opisanych w starożytnej literaturze oraz filozofii greckiej.

W rezultacie tych badań powstało łącznie 29 prac, w tym: 2 monografie (w jednej jestem współautorką), 3 książki pod moją współredakcją oraz 24 artykuły (5 we współautorstwie).

a) monografie:

- A. Bielawska (2009), *Kościoły rzymskokatolicki i ewangelicki w RFN wobec pojednania polsko-niemieckiego oraz integracji Polski ze Wspólnotami Europejskimi i Unią Europejską*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

W publikacji rozpatrywane są zagadnienia zaangażowania i wpływu Kościoła rzymskokatolickiego oraz ewangelickiego w Republice Federalnej Niemiec oraz w zjednoczonych Niemczech na pojednanie polsko-niemieckie, jak również integrację Polski ze Wspólnotami Europejskimi i Unią Europejską. Głównym celem była analiza wpływu kościołów niemieckich na stosunki i pojednanie na płaszczyźnie politycznej oraz społecznej, jak również na akcesję Polski do Unii Europejskiej. W związku z tym przywołane zostały oficjalne wypowiedzi oraz fragmenty dokumentów przedstawicieli obu kościołów RFN, jak również inicjatywy podejmowane przez kościoły oraz kościelne organizacje świeckie. Monografia dotyczy czasów współczesnych i obejmuje okres od podziału Niemiec w 1949 r. do wejścia Polski w struktury Unii Europejskiej w 2004 r. W publikacji znajdują się odwołania do okresu sprzed II wojny światowej, jak i wydarzeń po wstąpieniu Polski do UE, jako że okazały się niezbędne dla pełnego przedstawienia poruszanej problematyki.

- A. Bielawska, J. Wiśniewski (2009), *Wartości i stosunek do religii i kościołów Wspólnot Europejskich, Unii Europejskiej oraz jej państw członkowskich*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.

Publikacja miała na celu przybliżenie powszechnemu odbiory wartości, jakimi legitymizowały i legitymizują się Europejska Wspólnota Węgla i Stali, Europejska Wspólnota Energii Atomowej, Europejska Wspólnota Gospodarcza/Wspólnota Europejska, Unia

A. Bielawska

Europejska oraz państwa do nich należące. Punktem wyjścia analizy było wydobycie i zestawienie, zdaniem autorów, ważnych, gdyż zawierających wartości, fragmentów dokumentów, w tym preambuł oraz artykułów właściwych konstytucji państw członkowskich Unii Europejskiej.

b) książki pod współredakcją:

- F. Biały, A. Bielawska, Ł. Dulęba, B. Hordecki, E. Jeliński, J. Wiśniewski (red. naukowa) (2017), *Political Science, Politische Wissenchaft i Politologija. Antologia tekstów*, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.

Wymieniona pozycja jest wynikiem realizowanego w latach 2013-2018 i finansowanego przez NCN projektu pt. „Podstawowa literatura przedmiotu a kształt współczesnej politologii. Political science, Politische Wissenschaft i politologia w ujęciu porównawczym" (nr DEC-2012/05/B/HS5/00597). Jej celem było przedstawienie kilku reprezentatywnych tekstów naukowych wpływających i odzwierciedlających kształt współczesnej politologii w ramach trzech tradycji badania polityki i polityczności: anglosaskiej (w odmianie amerykańskiej i brytyjskiej), niemieckiej oraz rosyjskiej.

- A. Bielawska, K. Wojciechowski (red.) (2007), *Europäischer Anspruch und regionale Aspekte. Grenzüberschreitende universitäre Zusammenarbeit in der deutsch-polnischen Grenzregion angesichts der zukünftigen Herausforderungen in Europa*, Logos Verlag Berlin GmbH, Berlin.
- A. Bielawska, K. Wojciechowski (red.), A. Bielawska (tłum.) (2007), *Trans-Uni. Problemy zarządzania międzynarodową współpracą szkół wyższych w regionach przygranicznych*, Logos Verlag Berlin GmbH, Berlin.

Obie powyższe publikacje są rezultatem dwóch międzynarodowych konferencji, które odbyły się w listopadzie 2004 r. oraz w lutym 2007 r. w Collegium Polonicum w Słubicach oraz na Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Wcześniejsza z wymienionych konferencji współorganizowana była przez CP, UAM oraz niemiecką Konferencję Rektorów Szkół Wyższych (niem. *die Hochschulrektorenkonferenz* – HRK) przy wsparciu Federalnego Ministerstwa Oświaty i Badań Naukowych (niem. *das Bundesministerium für Bildung und Forschung* – BMBF). Publikacje zawierają artykuły i dyskusje z obu wyżej wymienionych konferencji. Ich celem było przedstawienie czytelnikom w formie syntetycznej różnorodnych kwestii dotyczących międzynarodowej współpracy szkół wyższych w regionach przygranicznych.

c) artykuły:

- **stosunki polsko-niemieckie:**

1. A. Bielawska (2015), *Polska, Niemcy a bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej (po wyborach parlamentarnych w 2007 r.)*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne" nr 2.
2. A. Bielawska (2014), *Polska prezydencja w RUE – pozytywny impuls dla stosunków polsko-niemieckich?*, [w:] *Unia Europejska: politologiczno-socjologiczno-ekonomiczny ogród*, C. Trosiak (red.), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.
3. A. Bielawska (2011), *Stosunki polsko-niemieckie w Unii Europejskiej (2004-2009)*, [w:] *Polityka zagraniczna zjednoczonych Niemiec: kontynuacja czy zmiana?*, I. P. Karolewski (red.), Gajt Wydawnictwo 1991 s.c., Wrocław.

A. Bielawska

4. A. Bielawska (2010), *Stosunki polsko-niemieckie na tle budowy Gazociągu Północnego (2005-2009)*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne" nr 4.
5. A. Bielawska (2009), *Normalizacja stosunków polsko-niemieckich – proces wciąż trwający?*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne" nr 3.
6. A. Bielawska (2009), *Bilateralne stosunki polsko-niemieckie w latach 2005-2008*, [w:] *Unia Europejska w 2008 roku. Aktualne problemy i najważniejsze wyzwania*, M. Musiał-Karg, T. Wallas (red.), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.

- **Polska wobec reformy Unii Europejskiej:**

1. A. Bielawska (2015), *Polska wobec demokratyzacji i legitymizacji władzy w UE w latach 2007-2010*, [w:] *Zmieniająca się Unia Europejska. Wybrane aspekty polityczne i społeczno-gospodarcze*, E. Lesiewicz (red.), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.
2. A. Bielawska (2012), *Rola Republiki Federalnej Niemiec w wizji polskiej prezydencji*, „Rocznik Integracji Europejskiej" nr 6/2012, Poznań.
3. A. Bielawska (2012), *„Nicea albo śmierć", czyli polski dyskurs polityczny na temat Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy i jego wpływ na stosunki polsko-niemieckie*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne" nr 2/2012, Poznań.

- **uniwersytety europejskie:**

1. A. Bielawska, J. Wiśniewski (2018), *Political science in the Federal Republic of Germany*, [w:] *Political Science, Politische Wissenschaft, Politologija, and Politologia in Comparative Perspective*, J. Wiśniewski (red. naukowa), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM/Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Moskiewskiego, Poznań-Moskwa.
2. F. Biały, A. Bielawska, Ł. Dulęba, B. Hordecki, E. Jeliński, J. Wiśniewski (2018), *Final thoughts: three traditions of scientific approach to politics*, [w:] *Political Science, Politische Wissenschaft, Politologija, and Politologia in Comparative Perspective*, J. Wiśniewski (red. naukowa), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM/Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Moskiewskiego, Poznań-Moskwa.
3. A. Bielawska, J. Wiśniewski (2017), *Nauka o polityce w Republice Federalnej Niemiec*, [w:] *Political Science, Politische Wissenschaft i Politologija. Literatura politologiczna w ujęciu porównawczym*, J. Wiśniewski (red. naukowa), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.
4. F. Biały, A. Bielawska, Ł. Dulęba, B. Hordecki, E. Jeliński, J. Wiśniewski (2017), *Zakończenie: trzy tradycje naukowej refleksji o polityce*, [w:] *Political Science, Politische Wissenschaft i Politologija. Literatura politologiczna w ujęciu porównawczym*, J. Wiśniewski (red. naukowa), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.
5. A. Bielawska, J. Wiśniewski (2016), *Political science in the Federal Republic of Germany – Featured examples*, „Przegląd Politologiczny" nr 3, Poznań.
6. A. Bielawska (2009), *Polsko-niemiecka uniwersytecka współpraca transgraniczna w regionie Brandenburgia-Lubuskie na przykładzie Collegium Polonicum*, [w:] *Pogranicze polsko-niemieckie po 2004 roku. Nowa jakość sąsiedztwa?*, J. Jańczak, M. Musiał-Karg (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
7. A. Bielawska (2007), *Bolonia-Prozess in den EU-Länder*, [w:] *Europäischer Anspruch und regionale Aspekte. Grenzüberschreitende universitäre Zusammenarbeit in der deutsch-polnischen Grenzregion angesichts der zukünftigen Herausforderungen*

A. Bielawska

in Europa, A. Bielawska, K. Wojciechowski (red.), Logos Verlag Berlin GmbH, Berlin.

8. A. Bielawska (2007), *Proces Boloński w państwach Unii Europejskiej*, [w:] *Trans-Uni. Problemy zarządzania międzynarodową współpracą szkół wyższych w regionach przygranicznych*, A. Bielawska, K. Wojciechowski (red.), A. Bielawska (tłum.), Logos Verlag Berlin GmbH, Berlin.

- **Kościoły i wartości europejskie:**

1. A. Bielawska (2014), *Niepolityczna polityczność polskiego Kościoła rzymskokatolickiego na drodze państwa do Unii Europejskiej*, [w:] *W poszukiwaniu polityczności*, E. Jurga-Wosik, S. Paczos, R. Rosicki (red.), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.
2. A. Bielawska (2008), *Kościoły niemieckie wobec integracji Polski z Unią Europejską*, „Przegląd Zachodni" nr 1/(326), Poznań.
3. A. Bielawska (2008), *Niemiecki Kościół rzymskokatolicki oraz Ewangelicki Kościół Niemiec wobec wartości chrześcijańskich w Traktacie ustanawiającym Konstytucję dla Europy*, [w:] *Europa XXI wieku. Perspektywy i uwarunkowania rozwoju*, K. Robakowski (red.), Wydawnictwo Naukowe INPiD UAM, Poznań.
4. A. Bielawska (2007), *European society, knowledge and information. An attempt to describe a problem of using a knowledge and the Internet by the Roman Catholic Church*, [w:] *Molding of the Society Based of Knowledge: Role of Science, Technology and Education*, J. Such, J. Wiśniewski (red.), Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
5. A. Bielawska (2007), *Przestrzeń wolności religijnej w konstytucjach państw członkowskich Unii w porównaniu z Traktatem ustanawiającym Konstytucję dla Europy*, [w:] *Dylematy Europejskie*, R. Paradowski (red.), Wydawnictwo Naukowe INPiD UAM, Poznań.

- **państwo i jego ustroje w starożytności:**

1. A. Bielawska (2013), *Państwo i jego ustroje w starożytnej literaturze oraz filozofii greckiej*, „Przegląd Politologiczny" nr 1/2013, Poznań.
2. A. Bielawska (2012), *Polis in an ancient Greek literature and philosophy*, [w:] *Around the European Culture. Commemorative Book for the Sixtieth Birthday Anniversary of Professor Edward Jeliński*, B. Hordecki, P. Wiśniewska, J. Wiśniewski (red.), Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.

Chciałabym nadmienić, iż moje badania dotyczące większości wymienionych zagadnień prezentowane były w formie referatów w ramach następujących konferencji i zjazdów naukowych:

1. II Ogólnopolski Kongres Politologii, Poznań, 19-21 wrzesień 2012, referat: *Rola Niemiec w wizji polskiej Prezydencji*.
2. Konferencja „Formy i sposoby legitymizacji władzy w Europie Środkowej i Wschodniej", Słubice, 10-11 maj 2012, referat: *Polska wobec demokratyzacji i legitymizacji władzy w UE (2004-2009)*.
3. Konferencja „Europa XXI wieku. Europa i Unia Europejska wobec kryzysu. Rozwiązania i scenariusze na przyszłość", Słubice, 2-3 luty 2012, referat: *Polska prezydencja w RUE – pozytywny impuls dla stosunków polsko-niemieckich?*.
4. Konferencja „Marketing permanentny, czyli kampania wyborcza na co dzień", Poznań, 26-27 maj 2011, referat: *Polski dyskurs polityczny na temat Traktatu*

A. Bielawska

ustanawiającego Konstytucję dla Europy i jego wpływ na stosunki polsko-niemieckie („Nicea albo śmierć").

5. Konferencja „Europa XXI wieku. Integracja w dobie kryzysu", Słubice, 3-4 luty 2011, referat: *Polska, Niemcy a bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej.*
6. I Zjazd Niemcoznawców, Wrocław, 9-11 maj 2010, referat: *Stosunki polsko-niemieckie w Unii Europejskiej (2004-2009).*
7. Konferencja „Europa XXI wieku. Nowe państwa członkowskie UE. Bilans doświadczeń i najważniejsze wyzwania", Słubice, 4-5 luty 2010, referat: *Stosunki polsko-niemieckie na tle budowy Gazociągu Północnego (2005-2009).*
8. Konferencja „Europa XXI wieku. Stan obecny i perspektywy rozwoju", Słubice, 5-6 luty 2009, referat: *Bilateralne stosunki polsko-niemieckie w latach 2005-2008.*
9. Konferencja „Pogranicze polsko-niemieckie po roku 2004 – nowa jakość sąsiedztwa w jednoczącej się Europie", Słubice, 4-5 czerwiec 2008, referat: *Polsko-niemiecka uniwersytecka współpraca transgraniczna w regionie Brandenburgia-Lubuskie na przykładzie Collegium Polonicum.*
10. Konferencja „Europa XXI wieku. Unia Europejska po rozszerzeniu", Słubice, 7-8 luty 2008 referat: *Stosunki polsko-niemieckie na tle prac nad Traktatem ustanawiającym Konstytucję dla Europy w latach 2004-2007.*

5.2. PROJEKTY I GRANTY

W latach 2013-2018 zaangażowana byłam, jako wykonawca, w finansowany przez NCN projekt pt. **„Podstawowa literatura przedmiotu a kształt współczesnej politologii. Political science, Politische Wissenschaft i politologia w ujęciu porównawczym"**. Kierownikiem projektu był prof. Janusz Wiśniewski.

W ramach projektu postawione zostały dwa zasadnicze, integralnie związane ze sobą cele. Pierwszym celem było zrekonstruowanie, w perspektywie porównawczej, kanonu literatury kształtującej stan współczesnej politologii w ramach trzech tradycji badania polityki i polityczności: anglosaskiej (w odmianie amerykańskiej i brytyjskiej), niemieckiej oraz rosyjskiej. Drugim celem było odniesienie zrekonstruowanego zestawu literatury do obowiązujących standardów i programów kształcenia na kierunkach politologicznych. Z jednej zatem strony badania miały na celu stwierdzenie stanu faktycznego (a zatem rzeczywiście wykorzystywanego w kształceniu politologów zestawu literatury), z drugiej natomiast – świadome kształtowanie podstaw dydaktyki politologii.

W wyniku realizacji projektu opublikowane zostały trzy książki, w tym jedna pod moją współredakcją:

- J. Wiśniewski (red. naukowa) (2018), *Political Science, Politische Wissenschaft, Politologija, and Politologia in Comparative Perspective*, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM/Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Moskiewskiego, Poznań-Moskwa.
- J. Wiśniewski (red. naukowa) (2017), *Political Science, Politische Wissenschaft i Politologija. Literatura politologiczna w ujęciu porównawczym*, Poznań.
- F. Biały, A. Bielawska, Ł. Dulęba, B. Hordecki, E. Jeliński, J. Wiśniewski (red. naukowa) (2017), *Political Science, Politische Wissenchaft i Politologija. Antologia tekstów*, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.

W wymienionych powyżej publikacjach naukowych zamieszczone zostały dwa rozdziały, które napisałam wspólnie z prof. J. Wiśniewskim, oraz dwa zakończenia, które powstały we współpracy ze wszystkimi członkami projektu badawczego.

- A. Bielawska, J. Wiśniewski (2018), *Political science in the Federal Republic of Germany*, [w:] *Political Science, Politische Wissenschaft, Politologija, and Politologia in Comparative Perspective*, J. Wiśniewski (red. naukowa), Wydawnictwo

A. Bielawska

Naukowe WNPiD UAM/Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Moskiewskiego, Poznań-Moskwa.

- A. Bielawska, J. Wiśniewski (2017), *Nauka o polityce w Republice Federalnej Niemiec*, [w:] *Political Science, Politische Wissenschaft i Politologija. Literatura politologiczna w ujęciu porównawczym*, J. Wiśniewski (red. naukowa), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.
- F. Biały, A. Bielawska, Ł. Dulęba, B. Hordecki, E. Jeliński, J. Wiśniewski (2018), *Final thoughts: three traditions of scientific approach to politics*, [w:] *Political Science, Politische Wissenschaft, Politologija, and Politologia in Comparative Perspective*, J. Wiśniewski (red. naukowa), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM/Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Moskiewskiego, Poznań-Moskwa.
- F. Biały, A. Bielawska, Ł. Dulęba, B. Hordecki, E. Jeliński, J. Wiśniewski (2017), *Zakończenie: trzy tradycje naukowej refleksji o polityce*, [w:] *Political Science, Politische Wissenschaft i Politologija. Literatura politologiczna w ujęciu porównawczym*, J. Wiśniewski (red. naukowa), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.

W ramach projektu opublikowany został również mój artykuł napisany we współpracy z prof. J. Wiśniewskim:

- A. Bielawska, J. Wiśniewski (2016), *Political science in the Federal Republic of Germany – Featured examples*, „Przegląd Politologiczny" nr 3, Poznań.

Drugim projektem, w którym brałam udział jako specjalista (wykładowca) był projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Człowiek – najlepsza inwestycja: **„UAM – ponadnarodowe i interdyscyplinarne rozwiązania XXI wieku"**. Kierownikiem projektu została mgr Joanna Lipka. Natomiast koordynatorem merytorycznym drugiego zadania dr hab. Magdalena Musiał-Karg.

W ramach projektu (drugie zadanie) stworzony został kierunek studiów II stopnia Stosunki międzynarodowe realizowany przez UAM we współpracy z Uniwersytetem Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Specjalizacja „Współpraca regionalna i transgraniczna" miała na celu wyposażenie studentów w wiedzę ekspercką oraz kompetencje w obszarze procesów politycznych, ekonomicznych i społecznych zachodzących w regionach granicznych.

Program studiów został stworzony w taki sposób, by umożliwić studentom pełne zrozumienie złożoności i dynamiki regionalnych i transgranicznych w Europie, a także poza nią. Do kluczowych zagadnień poruszanych w ramach specjalizacji należały: komunikacja interkulturowa, negocjacje międzynarodowe, teorie stosunków międzynarodowych, prawo międzynarodowe, globalizacja i regionalizacja w stosunkach gospodarczych, konflikty regionalne, regionalizm i rozwój regionalny w Europie, zarządzanie transgraniczne, współpraca euroregionalna i transgraniczna w ujęciu porównawczym, a także zajęcia z *soft skills* i przedsiębiorczości.

Projekt zakończył się we wrześniu 2015 r. Uczestnicząc w nim jako specjalista, prowadziłam zajęcia w j. angielskim – *Religion in Politics and Culture*, które oferowane były studentom ww. kierunku studiów.

5.3. AKTYWNOŚĆ DYDAKTYCZNA

W ramach działalności dydaktycznej od 2003 r. prowadzę zajęcia z różnych przedmiotów, zarówno w języku polskim, jak i angielskim, które tematycznie powiązane są z moim wykształceniem, ale również z zainteresowaniami. Do zajęć w j. polskim zaliczają się: Integracja europejska, Partie i systemy partyjne, Geografia polityczna i ekonomiczna,

A. Bielawska

Międzynarodowe stosunki polityczne, Systemy religijne świata, Wojny i konflikty religijne, Filozofia i etyka polityki oraz Logika. Wykłady i ćwiczenia z wymienionych przedmiotów prowadzone są na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w ramach trzech kierunków studiów dziennych i zaocznych: Politologia, Stosunki międzynarodowe oraz Bezpieczeństwo narodowe. Ponadto od października 2008 r. do lutego 2009 r. prowadziłam również na umowę o dzieło zajęcia z Logiki na Wyższej Szkole Biznesu w Gorzowie Wlkp.

Zajęcia w j. angielskim obejmują dwa kursy: *Religion in Culture and Politics* oraz *Religion in European and Middle East Culture and Politics.* Od 2015 r. odbywają się na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza i są oferowane studentom kierunku: Politologia, Bezpieczeństwo narodowe oraz Stosunki międzynarodowe. Dostępne są również dla studentów zagranicznych w ramach uniwersyteckiego Programu Wymiany Międzynarodowej (AMU-PIE). W latach 2004-2015 ww. zajęcia w j. obcym oferowane były studentom Politologii, Bezpieczeństwa narodowego, ale również Stosunków międzynarodowych w ramach projektu „UAM – ponadnarodowe i interdyscyplinarne rozwiązania XXI wieku". Uczęszczać na nie mogli także studenci Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą w ramach wspólnego polsko-niemieckiego kierunku studiów realizowanego we współpracy UAM oraz Viadriny – *Double Degree: Magister politologii/Master of European Political Studies* – oraz kierunku studiów realizowanego na Viadrinie – *Kulturwissenschaften.*

Od 2008 r. prowadzę seminaria dyplomowe dla studentów studiów I stopnia kierunku Politologia, Bezpieczeństwo narodowe oraz Stosunki międzynarodowe. W ich ramach byłam promotorem 99 prac dyplomowych w j. polskim oraz w j. niemieckim. Natomiast w ramach wspomnianego powyżej polsko-niemieckiego kierunku *Double Degree: Magister Politologii/Master of European and Political Studies* byłam również recenzentem 6 prac magisterskich pisanych w j. angielskim oraz 1 pracy napisanej w j. niemieckim. Jestem również recenzentem pomocniczym 1 pracy doktorskiej.

W ramach podnoszenia własnych kwalifikacji dydaktycznych w czerwcu 2016 r. ukończyłam kurs e-learningu pt. „Kształcenie na odległość. Prowadzenie zajęć dydaktycznych na platformie Moodle", który umożliwia mi przeprowadzanie oferowanych przeze mnie kursów w j. angielskim w oparciu o metody e-learningowe.

Moja działalność dydaktyczna została doceniona przez Rektora Uniwersytetu im. A. Mickiewicza – w 2010 r. otrzymałam nagrodę indywidualną III stopnia.

5.4. AKTYWNOŚĆ ORGANIZACYJNA

Swoją wiedzę i doświadczenie zawodowe staram się wykorzystywać nie tylko podczas prowadzenia zajęć, ale również w ramach aktywności o charakterze organizacyjnym.

Kilkakrotnie byłam członkiem komisji rekrutacyjnych na studia stacjonarne oraz niestacjonarne na kierunku politologia w Collegium Polonicum w Słubicach (wspólna placówka UAM oraz Uniwersytetu Europejskiego Viadrina). Byłam także wielokrotnie przewodniczącą komisji egzaminacyjnej podczas przeprowadzanych w Collegium Polonicum egzaminów komisyjnych.

W latach 2008-2009 pełniłam funkcję opiekuna Naukowego Koła Filozoficznego w Collegium Polonicum.

Od 2013 r. jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych.

Jestem również recenzentem Kwartalnika Naukowego OAP UW „e-Politikon" oraz czasopisma naukowego WNPiD UAM „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne".

5.5. POPULARYZACJA NAUKI

W ramach mojej pracy podejmuję również działania mające na celu popularyzację nauki.

A. Bielewska

Od października 2008 r. do kwietnia 2009 r. prowadziłam cotygodniowe Naukowe Koło Filozoficzne, które miało formułę otwartą dla wszystkich chętnych.

Od lutego do maja 2009 r. wygłaszałam referaty w szkołach średnich w Województwie Lubuskim (Słubice, Sulęcin, Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski), których celem było szerzenie wiedzy oraz zachęcenie do podjęcia studiów na kierunku politologia w Collegium Polonicum.

W latach 2010, 2011, 2012, 2013, 2015 i 2016 byłam jurorem „Olimpiady wiedzy o Polsce i świecie współczesnym", natomiast w latach 2012 i 2013 jurorem festiwalu Nauki i Sztuki. Ponadto, w ramach festiwalu prowadziłam wykłady popularno-naukowe dla uczniów szkół gimnazjalnych. Za tą działalność otrzymałam podziękowania od Przewodniczącego Kolegium Rektorów Miasta Poznania prof. dr. hab. Bronisława Marciniaka.

W listopadzie 2015 r. wygłosiłam w Collegium Polonicum wykład dla uczniów szkół gimnazjalnych pt. „Czym jest demokracja? Od starożytności do dziś" w ramach VI Targów Edukacja-Praca-Kariera.

5.6. PRZEDSIĘWZIĘCIA NAUKOWE W TOKU PRZYGOTOWAŃ I REALIZACJI

- A. Bielawska, *Polityka chadecji w obliczu napływu syryjskich imigrantów do Republiki Federalnej Niemiec (2015-2017)* (artykuł ma zostać opublikowany w czasopiśmie „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne").
- A. Bielawska, *Niemiecka chadecja wobec integracji Turcji z Unią Europejską w kontekście kryzysu imigracyjnego* (artykuł ma zostać opublikowany w czasopiśmie „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka").

A. Bielawska